



สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เอกสารประกอบการพิจารณา



ญัตติ

- เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาการสร้าง
เขื่อนป่าสัก ๒๔ ตอน ตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเชื่อมต่อแม่น้ำโขง
โดยทำกัลกน้ำจากแม่น้ำโขงเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม
เพื่อประโยชน์ในการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า
- เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาการจัดทำ
โครงการแก้มลิงในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม
- เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

อ.พ. ๒/๒๕๕๔ สมัยสามัญทั่วไป

จัดทำโดย กลุ่มงานบริการวิชาการ สำนักวิชาการ
โทร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗/๐-๒

เรียกดูเอกสารได้ที่

www.parliament.go.th/library

ญัตติ

เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การสร้างเขื่อนป่าสัก ๒๔ ตอน ตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเชื่อมต่อแม่น้ำโขง
โดยทำกัลกน้ำจากแม่น้ำโขงเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ
ที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง
และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า
(นายนิยม วรปัญญา เป็นผู้เสนอ)

เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การจัดทำโครงการแก้มลิงในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม
(นายนิยม วรปัญญา เป็นผู้เสนอ)

เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
(นางสาวสุนทร ชัยวิรัตน์ เป็นผู้เสนอ)

คำนำ

เอกสารประกอบการพิจารณา (อ.พ.) นี้ จัดทำขึ้นในเวลาจำกัด เพื่อให้ทันใช้ประโยชน์ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ หรือญัตติ ที่เข้าสู่การประชุมของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา โดยรวบรวมข้อมูล สถิติ ข้อเท็จจริง บทความ ข่าวจากสื่อต่าง ๆ และ/หรือสรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่สมาชิกรัฐสภา และผู้สนใจทั่วไป หากมีข้อผิดพลาดประการใด ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อนึ่ง เอกสารประกอบการพิจารณานี้ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๑,๒,๓ สำนักวิชาการ เป็นผู้จัดทำ และเผยแพร่ทาง www.parliament.go.th/library ผู้ใดนำข้อความ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดในเอกสารนี้ไปลงพิมพ์ในเอกสารอื่น โปรดอ้างอิงที่มากำกับไว้ด้วย

ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมโปรดติดต่อกลุ่มงานบริการวิชาการ สำนักวิชาการ หมายเลขโทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๐ - ๗๒ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๘ และ ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๙

กลุ่มงานบริการวิชาการ
สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เอกสารประกอบการพิจารณา

สารบัญ

	หน้า
๑. สาระสำคัญ ญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา การสร้างเขื่อนป่าสัก ๒๕ ตอนตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเชื่อมต่อแม่น้ำโขง โดยทำกัลกน้ำจากแม่น้ำโขงเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า (นายนิยม วรปัญญา เป็นผู้เสนอ)	๑
๒. สาระสำคัญ ญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา การจัดทำโครงการแก้มลิงในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม (นายนิยม วรปัญญา เป็นผู้เสนอ)	๓
๓. สาระสำคัญ ญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (นางสาวสุนทรีย์ ชัยวิรัตน์ เป็นผู้เสนอ)	๔
๔. โครงการจัดทำแผนพัฒนาการชลประทานระดับลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ (กรองน้ำ ๖๐ ล้านไร่)	๕
๕. บทความเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	๓๓
๖. ข้อเสนอแนะจากโครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ๒๕ ลุ่มน้ำ	๓๖
๗. ข่าวจากสื่อมวลชน	๓๗

ผู้รับผิดชอบ

นางวิจิตรา วัชรภรณ์

นางสาวเยาวนิจ สุนนันทน์

นางอารยะหญิง จอมพลพล

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

วิทยาการเชี่ยวชาญ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๒

วิทยาการเชี่ยวชาญ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๓

ผู้จัดทำและรับผิดชอบ

นางพุทธชาติ ทองเอม

นางสุภัทร คำมุงคุณ

นางชนิดา จรรโลงศิริชัย

นางณิชพรรณ สวงวาทองคำ

นางมัลลิกา สมบัติศิริ

นางสาวอชฌา ไตรมาลัย

นางสาวเมษณีญา สนวนทรัพย์

นางเสาวภา วาสนา

วิทยาการชำนาญการพิเศษ

วิทยาการชำนาญการพิเศษ

วิทยาการชำนาญการ

เจ้าพนักงานบันทึกข้อมูลชำนาญงาน

เจ้าพนักงานบันทึกข้อมูลชำนาญงาน

เจ้าพนักงานบันทึกข้อมูลปฏิบัติงาน

เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน

เจ้าพนักงานธุรการปฏิบัติงาน

สิงหาคม ๒๕๕๔

สาระสำคัญ

ญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา การสร้างเขื่อนป่าสัก ๒๔ ตอนตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเชื่อมต่อแม่น้ำโขง โดยทำกัลกน้ำจากแม่น้ำโขงเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า (นายนิยม วรปัญญา เป็นผู้เสนอ)

หลักการ

เพื่อให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา การสร้างเขื่อนป่าสัก ๒๔ ตอนตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเชื่อมต่อแม่น้ำโขง โดยทำกัลกน้ำจาก แม่น้ำโขงเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสัก เพื่อประโยชน์ในการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง และเป็นแหล่งผลิต กระแสไฟฟ้า

เหตุผล

เนื่องจากราษฎรในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักจำนวนมาก ขอให้มีการจัดทำโครงสร้างเขื่อน แม่น้ำป่าสัก ๒๔ ตอน และทำกัลกน้ำจากแม่น้ำโขงให้มีน้ำมาใช้เชื่อมต่อแม่น้ำป่าสัก โดยแม่น้ำป่าสักมี ความยาวประมาณ ๗๐๐ กิโลเมตร มีคลองเชื่อมถึงกันกว่าพันสายในบริเวณทั้ง ๒ ฝั่งแม่น้ำ หากมีการทำ กัลกน้ำจากแม่น้ำโขงเชื่อมต่อถึงแม่น้ำป่าสักจะเป็นการลดผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมได้อย่างมาก เพราะ เขื่อนป่าสักที่สร้างขึ้นใหม่จะสามารถกักเก็บน้ำได้ในปริมาณมาก นอกจากนี้ยังสร้างประโยชน์ให้แก่ ประชาชนที่อยู่ในบริเวณลุ่มน้ำได้ดังต่อไปนี้

๑. ช่วยให้มีปริมาณน้ำที่เพียงพอต่อการทำการเกษตรทั้งพืชสวน พืชไร่
๒. เป็นปัจจัยสนับสนุนในการทำปศุสัตว์ เลี้ยงโค กระบือ แพะ แกะ ช้าง ม้า สุกร เป็ด ไก่

ฯลฯ เป็นต้น

๓. สร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ ป้องกันภาวะโลกร้อนและภาวะเรือนกระจก
๔. มีพื้นที่ป่าที่เขียวชอุ่มตลอดทั้งปี มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวนหลายล้านไร่
๕. ช่วยป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร
๖. ลดความแออัดคับคั่งของเมืองหลวงและเมืองใหญ่ในบริเวณใกล้เคียง เนื่องจากเมื่อมี พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ทั้งสองฝั่งแม่น้ำแล้วจะทำให้ประชากรอพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าวมากขึ้น
๗. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของภูมิภาค
๘. พัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ลดปัญหาอาชญากรรม
๙. เป็นแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญของประเทศ
๑๐. เป็นแหล่งอุปโภคบริโภคและแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญของประชาชน

นอกจากนั้นยังสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติได้อีกมากมาย อีกทั้งเป็นการวางแนวทางในการสร้างเส้นทางเชื่อมต่อทางน้ำในการคมนาคมหรือขนส่งสินค้าระหว่างประเทศใกล้เคียงในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งเรื่องนี้ได้เคยมีการเสนอให้มีการทำการศึกษาไว้แล้วแต่ยังไม่มีการเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรแต่อย่างใด ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก จึงควรเร่งให้มีการสำรวจและศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการดังกล่าวต่อไป

สาระสำคัญ

ญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การจัดทำโครงการแก้มลิงในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักและแม่น้ำสายอื่น ๆ ที่เหมาะสม
(นายนิยม วรปัญญา เป็นผู้เสนอ)

หลักการ

เพื่อให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การจัดทำโครงการแก้มลิงในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

เหตุผล

เนื่องจากราษฎรในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักจำนวนมากประสบปัญหาอุทกภัย ทั้งน้ำป่าไหล
หลาก น้ำท่วมขังในพื้นที่สร้างความเสียหายแก่ชุมชนและพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนมาก ซึ่งแนวทางการ
แก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เหมาะสมคือการจัดทำโครงการแก้มลิงโดยขุดเป็นบ่อพักน้ำขนาดใหญ่และมีระบบ
จัดการเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ก่อนระบายน้ำสู่แหล่งอื่นต่อไป อาทิเช่น

๑. ป้องกันน้ำท่วม
๒. เป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภค บริโภค การทำการเกษตร หรือยามเกิดภัยแล้ง
๓. มีพื้นที่ป่าที่เขียวชอุ่มตลอดทั้งปี มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวนมากหลายล้านไร่
๔. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ
๕. เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่

จากประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน
เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างฐานะความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่อไป

สาระสำคัญ
ญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
(นางสาวสุนทรี ชัยวิรัตน์ะ เป็นผู้เสนอ)

หลักการ

เพื่อให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาดังคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาใน
เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

เหตุผล

น้ำ จัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยในการอุปโภค บริโภค และใช้ในภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการคมนาคมขนส่งทางน้ำตั้งแต่ในอดีต น้ำจึงมีความ จำเป็นสำหรับทุกคน ทุกพื้นที่ แต่ปัจจุบันการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทยยังเป็นปัญหา เพราะการ กระจายน้ำที่ยังไม่ทั่วถึงและถูกใช้ไปอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่เหมาะสม จนส่งผลให้เกิดวิกฤตภัยแล้ง ทั่วประเทศ แต่ในทางกลับกันปริมาณน้ำฝนต่อปีมีปริมาณที่สูงจนเกิดอุทกภัยอย่างรุนแรงทุกปี เพราะ ไม่สามารถจัดเก็บน้ำเพื่อนำมาหมุนเวียนใช้ได้ จึงเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และกิจกรรม อื่น ๆ ที่มีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อพิจารณาถึงมาตรการและการ แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำดังกล่าวของรัฐบาลที่ผ่านมาพบว่า หลายโครงการไม่ว่าจะเป็นโครงการโขง ชี มูล และเขื่อนปากมูล ได้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งการใช้น้ำและความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรน้ำของ ภาครัฐ ซึ่งโดยมากแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะคือการแบ่งการใช้น้ำระหว่างพื้นที่ต้นน้ำและท้ายน้ำ การแบ่ง การใช้น้ำระหว่างกิจกรรมและการขาดกฎระเบียบการใช้น้ำ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต่าง ๆ ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อประชาชน จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการ แก้ไขปัญหาการจัดสรรทรัพยากรน้ำเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างฐานะ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจต่อไป

โครงการจัดทำแผนพัฒนา
การชลประทานระดับลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ (กรอบน้ำ ๖๐ ล้านไร่)*

๑. สถานการณ์น้ำ

สภาพพื้นที่ : ประเทศไทยมีพื้นที่ ๕๑๔,๐๕๐ ตารางกิโลเมตร (๓๒๑ ล้านไร่) เป็นพื้นที่ทำกินด้านการเกษตร ๑๖๙ ล้านไร่ ตามแผนที่การใช้ที่ดิน (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๑-๒๕๕๒) แต่เป็นพื้นที่ถือครองทางการเกษตร ๑๓๑ ล้านไร่ (ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ทั้งประเทศ)

น้ำต้นทุน : ประกอบด้วย ๒๕ ลุ่มน้ำหลัก มีปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งประเทศปีละ ๑,๔๒๕ มิลลิเมตร มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมปีละ ๑๙๙,๒๗๗ ล้านลูกบาศก์เมตร ปัจจุบัน (๒๕๕๓) มีแหล่งเก็บกักน้ำท่า ความจุรวม ๗๖,๕๙๙ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือประมาณร้อยละ ๓๘ ของปริมาณน้ำท่าทั้งหมด โดยเป็นแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ (ความจุมากกว่า ๑๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร) ประมาณร้อยละ ๙๐ ของความจุรวมทั้งหมด มีปริมาณน้ำใช้งานได้สูงสุดรวม ๕๖,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร แต่มีปริมาณน้ำไหลเข้าแหล่งเก็บกักน้ำเฉลี่ยปีละ ๔๙,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร

ความต้องการน้ำปัจจุบัน : ความต้องการใช้น้ำทุกภาคส่วน (ปี ๒๕๕๒) มีปริมาณปีละ ๑๖๒,๑๕๑ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรสูงถึง ๑๐๖,๑๖๙ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือร้อยละ ๖๕ ของความต้องการน้ำทั้งหมด ในจำนวนนี้อยู่ในเขตที่มีแหล่งเก็บกักน้ำและระบบชลประทานอยู่แล้ว ๔๕,๐๕๔ ล้านลูกบาศก์เมตร ที่เหลืออีก ๖๑,๑๑๖ ล้านลูกบาศก์เมตรเป็นความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก รองลงไปเป็นการใช้น้ำเพื่อการรักษาระบบนิเวศร้อยละ ๑๘ การอุปโภคบริโภคร้อยละ ๑๕ การอุตสาหกรรม ร้อยละ ๑.๖ และการปศุสัตว์ร้อยละ ๐.๔

ความสมดุลน้ำในเขตเกษตรชลประทานปัจจุบัน : แหล่งเก็บกักน้ำทั้งน้ำผิวดินและน้ำบาดาล มีปริมาตรรวมทั้งประเทศใกล้เคียงกับความต้องการใช้น้ำในเขตพื้นที่ชลประทาน ซึ่งประกอบด้วยน้ำเพื่อการเกษตร อุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมและการปศุสัตว์ แต่ในบางปีมีปริมาณน้ำที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ น้อยกว่าปริมาณน้ำที่ต้องการปีละมากกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร จะเห็นได้ว่าแม้ปริมาณน้ำที่ต้องการส่วนหนึ่งได้มาจากน้ำท่าตามธรรมชาติและน้ำบาดาล แต่การใช้น้ำภาคการเกษตรในเขตพื้นที่ชลประทานซึ่งเป็นผู้ใช้น้ำรายใหญ่มักจะได้รับผลกระทบ โดยถูกปรับลดพื้นที่การปลูกพืชฤดูแล้งลง เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการน้ำในภาคส่วนอื่น ทำให้บางปีที่เกิดภาวะฝนทิ้งช่วงและการปลูกพืชฤดูแล้งมากกว่าแผนที่กำหนดก็จะเกิดการขาดแคลนน้ำ สำหรับพื้นที่

*ที่มา : โครงการจัดทำแผนพัฒนาการชลประทานระดับลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ (กรอบน้ำ ๖๐ ล้านไร่).

[ข้อมูลออนไลน์] สืบค้นจาก http://www3.rid.go.th/ffd/2011/opm1/RID_Report.pdf

[๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔].

การเกษตรนอกเขตชลประทานเป็นการใช้น้ำฝนหรือการสูบน้ำจากน้ำบาดาล ความเสี่ยงจึงขึ้นกับความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี

ในส่วนของน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศน์ ซึ่งเป็นปริมาณมากเช่นกัน ส่วนหนึ่งได้จากปริมาณน้ำท่าซึ่งเกิดจากฝนที่ตกห้าย่างเก็บน้ำ และส่วนหนึ่งก็เป็นน้ำที่ระบายมาจากอ่างเก็บน้ำเพื่อส่งให้ภาคส่วนต่าง ๆ อยู่แล้ว ทำให้ความต้องการน้ำในส่วนนี้มีปัญหาไม่มากนัก เว้นแต่บางช่วงที่มีปัญหาน้ำทะเลหนุนสูง หรือน้ำเสีย ซึ่งจำเป็นต้องใช้น้ำจากทางตอนบนของกลุ่มน้ำมาผลักดันหรือเจือจาง

ความเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำ : ลักษณะทางอุทกวิทยา ความจุเก็บกักและความต้องการน้ำ เป็นรายภาค ดังแสดงในรูปที่ ๒ สรุปได้ดังนี้

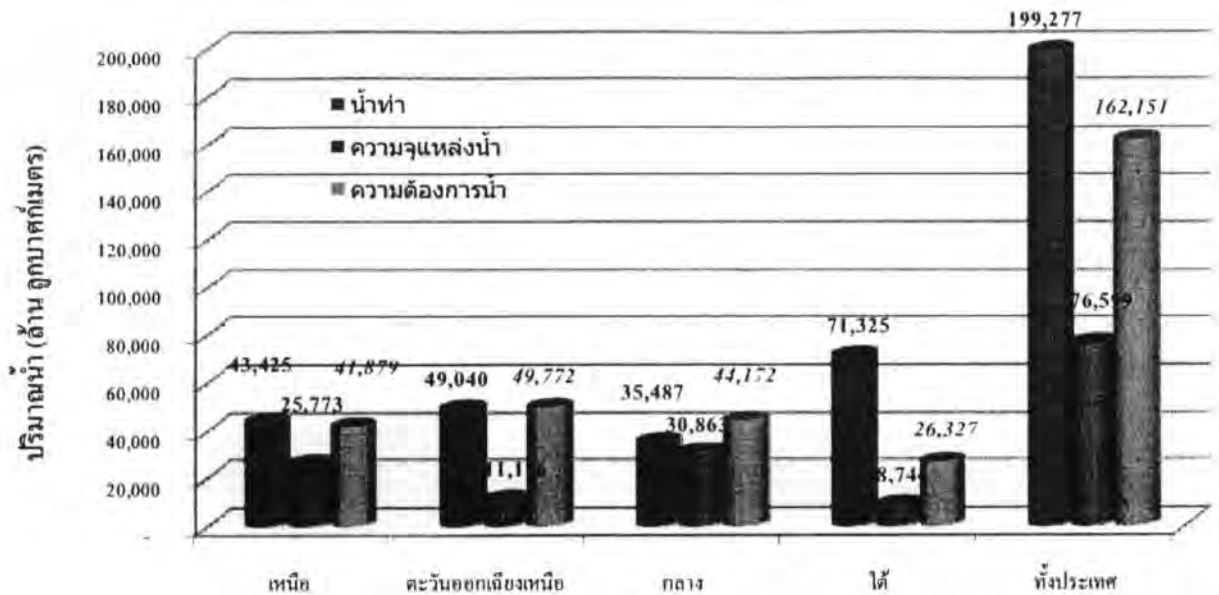
ภาคเหนือ ประกอบด้วย ๗ กลุ่มน้ำ คือ กลุ่มน้ำสาละวิน กก บึง วัง ยม น่านและโขง (เหนือ) ปริมาณน้ำท่ารวมปีละ ๔๓,๔๒๕ ล้านลูกบาศก์เมตร มีแหล่งเก็บกักน้ำความจุได้สูงถึงร้อยละ ๕๙ ของปริมาณน้ำท่ารายปี ซึ่งน้อยกว่าความต้องการโดยรวมของภาค แต่อย่างไรก็ตาม แหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ของภาคเหนือ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำภูมิพลและอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ เป็นแหล่งเก็บกักน้ำหลักที่มีปริมาณน้ำใช้ประโยชน์ได้มากกว่าความต้องการน้ำในพื้นที่เกษตรชลประทานของภาคเหนือ บริเวณห้าย่างเก็บน้ำ ถึง ๒ เท่า จึงเป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำคัญที่สามารถโยนน้ำให้กับพื้นที่ในภาคกลางกลุ่มเจ้าพระยาได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ๓ กลุ่มน้ำ คือ กลุ่มน้ำโขง (อีสาน) ชี และมูล มีปริมาณน้ำท่ารวมปีละ ๔๙,๐๔๐ ล้านลูกบาศก์เมตร มีแหล่งเก็บกักน้ำความจุเพียงร้อยละ ๒๓ ของปริมาณน้ำท่ารายปีเฉลี่ย มีพื้นที่ชลประทานเพียงร้อยละ ๑๒ ของพื้นที่การเกษตรเท่านั้น โดยพื้นที่การเกษตรมากกว่า ๖๐ ล้านไร่ หรือเกือบร้อยละ ๙๐ ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมดของภาค ต้องทำการเกษตรที่ขึ้นกับปริมาณน้ำฝนเป็นหลัก

ภาคกลาง ประกอบด้วย ๙ กลุ่มน้ำ คือ กลุ่มน้ำเจ้าพระยา สะแกกรัง ป่าสัก ท่าจีน ปราจีนบุรี บางปะกง โตนเลสาบชายฝั่งทะเลตะวันออก และแม่กลอง มีปริมาณน้ำท่า รวมน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ คือ ปีละ ๓๕,๔๘๗ ล้านลูกบาศก์เมตร มีความจุแหล่งเก็บกักน้ำร้อยละ ๘๗ ของปริมาณน้ำท่ารายปี ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่กลุ่มน้ำแม่กลอง ภาคกลางมีความต้องการน้ำสูงถึงปีละ ๔๔,๑๗๒ ล้านลูกบาศก์เมตร สูงกว่าปริมาณน้ำท่า ๑.๒๕ เท่า จึงต้องพึ่งพาน้ำท่าจากภาคเหนือ (ส่วนใหญ่จากกลุ่มน้ำบึง และกลุ่มน้ำน่าน) โดยเฉพาะพื้นที่กลุ่มเจ้าพระยาใหญ่

ภาคใต้ ประกอบด้วย ๗ กลุ่มน้ำ คือ กลุ่มน้ำเพชรบุรี ชายฝั่งทะเลตะวันตก ภาคใต้ฝั่งตะวันออก ภาคใต้ฝั่งตะวันตกตาปี ทะเลสาบสงขลา และปัตตานี มีปริมาณน้ำท่ารวมรายปีสูงที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ คือ ปีละ ๗๑,๓๒๕ ล้านลูกบาศก์เมตร มีความจุแหล่งเก็บกักน้ำ มากกว่าความต้องการน้ำในเขตพื้นที่ชลประทานจึงไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ

รูปที่ ๑ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบความต้องการใช้น้ำกับน้ำต้นทุนในแต่ละภาค



แนวโน้มความต้องการน้ำในอนาคต : คาดว่าปริมาณความต้องการน้ำในทุกภาคส่วนจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อประเมินจากพื้นที่ที่มีศักยภาพชลประทานทั้งหมด ๖๐ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๓๕ ของพื้นที่การเกษตร จะมีความต้องการน้ำชลประทานภาคเกษตร ๙๘,๗๕๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เพิ่มขึ้นจากความต้องการน้ำในพื้นที่ชลประทานและพื้นที่รับประโยชน์เดิมเป็น ๒ เท่า และเมื่อรวมความต้องการน้ำทั้งอุปโภค-บริโภค อุตสาหกรรม และรักษาระบบนิเวศน์แล้วยิ่งจะทำให้เห็นแนวโน้มในการขาดแคลนน้ำในอนาคตชัดเจนขึ้น ซึ่งปัจจุบันปี ๒๕๕๓ มีแหล่งเก็บกักน้ำความจุเพียงร้อยละ ๓๘ ของปริมาณน้ำท่ารายปีเท่านั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำในทุกรูปแบบเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

ปัญหาอุทกภัย : ปัญหาอุทกภัยของประเทศไทยเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ตรงข้ามกับปัญหาขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากปริมาณฝนที่ตกหนักจนเกิดเป็นน้ำท่าปริมาณมากจนเกินความสามารถในการควบคุม ซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศของโลก การตัดไม้ทำลายป่า นอกจากนี้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำที่ต่ำ เนื่องมาจากลักษณะของภูมิประเทศ รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสมในปัจจุบัน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปัญหารุนแรงขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพในการระบายน้ำ โดยการก่อสร้างคลองผันน้ำ หรือการควบคุมปริมาณน้ำหลากด้วยอ่างเก็บน้ำหรือแก้มลิงขนาดใหญ่ ก็เป็นแนวทางหนึ่งของมาตรการแก้ไขปัญหา โดยใช้สิ่งก่อสร้าง ซึ่งจะต้องมีการวางแผนดำเนินการเพื่อรองรับปัญหา ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นเรื่อง ๆ เช่นเดียวกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ

๒. ข้อมูลทั่วไป

พื้นที่ชลประทาน : ปัจจุบัน (๒๕๕๓) มีพื้นที่ชลประทาน ๒๘.๓๖ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๔ ของพื้นที่การเกษตรถือครอง ซึ่งเป็นข้อมูล ณ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ พบว่าประเทศอินเดียมีพื้นที่ชลประทานมากที่สุด จำนวน ๓๔๘.๘ ล้านไร่ รองลงมาคือประเทศสาธารณประชาชนจีน จำนวน ๓๔๑.๒ ล้านไร่ ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอันดับ ๓ จำนวน ๑๓๙.๙ ล้านไร่ ส่วนประเทศไทยมีการพัฒนาพื้นที่ชลประทานเป็นอันดับ ๘ ของโลก จำนวน ๓๑.๑ ล้านไร่

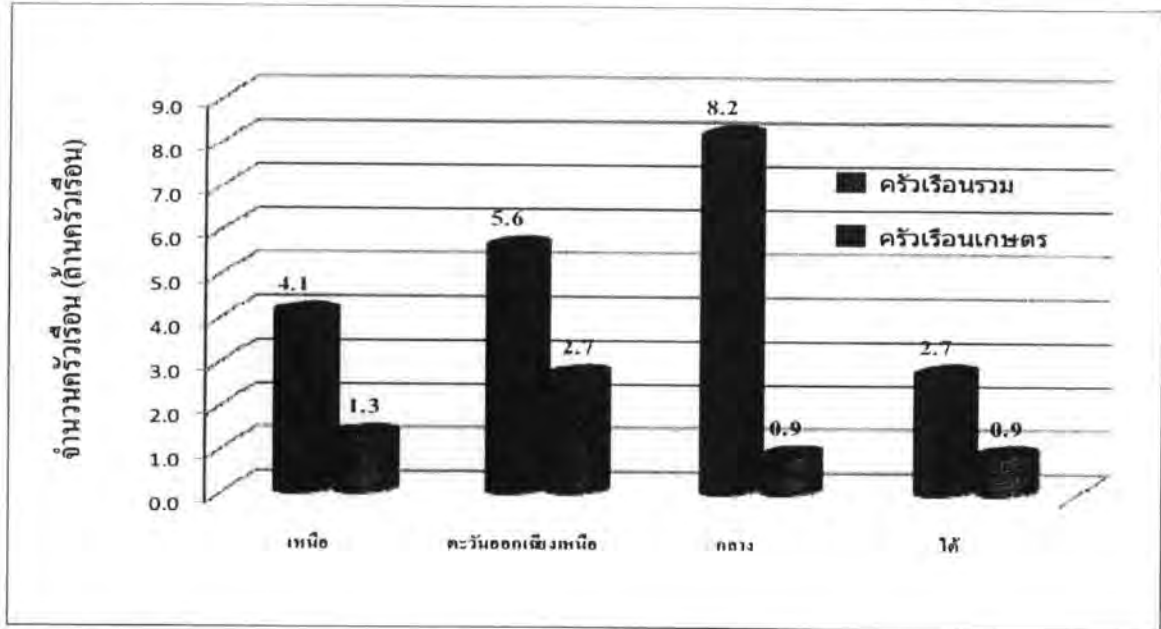
เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วประเทศไทยมีการพัฒนาพื้นที่ชลประทานมากเป็นอันดับ ๑ ใน และจากจำนวน ๑๕ อันดับข้างต้น พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นประเทศในทวีปเอเชียเมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนพื้นที่ชลประทานต่อประชากรพบว่าความแตกต่างที่ชัดเจน นั่นคือ ประเทศอินเดียถึงแม้จะมีพื้นที่ชลประทานมากที่สุดในโลก แต่พื้นที่ชลประทานต่อจำนวนประชากรเท่ากับ ๐.๓๒ ไร่ต่อคน อยู่อันดับที่ ๔๓ และประเทศสาธารณประชาชนจีน มีพื้นที่ชลประทานต่อจำนวนประชากรเท่ากับ ๐.๒๖ เป็นอันดับที่ ๕๓ สำหรับประเทศไทยอัตราส่วนพื้นที่ชลประทานต่อจำนวนประชากร เท่ากับ ๐.๔๙ ไร่ต่อคน อยู่อันดับที่ ๒๔ สำหรับประเทศที่ครองอันดับหนึ่งสำหรับพื้นที่ชลประทานต่อจำนวนประชากร คือ ประเทศเติร์กเมนิสถาน มีอัตราส่วนพื้นที่ชลประทานต่อจำนวนประชากร เท่ากับ ๒.๓๙ ไร่ต่อคน โดยมีพื้นที่ชลประทาน จำนวน ๑๑.๒๕ ล้านไร่ และจากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าการพัฒนาพื้นที่ชลประทานต่อจำนวนประชากร แม้แต่ในประเทศเกษตรกรรม ยังอยู่ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตามประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ยังมีการพัฒนาพื้นที่ชลประทานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากรในแต่ละประเทศ อาจมีผลต่อข้อมูลในปัจจุบัน

ครุฑเรือเกษตร : จำนวนครุฑเรือรวมทั้งประเทศเท่ากับ ๒๐.๖ ล้านครุฑเรือ เป็นครุฑเรือเกษตร ๕.๘ ล้านครุฑเรือ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๖ ของครุฑเรือทั้งประเทศ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนครุฑเรือเกษตรมากที่สุดเท่ากับ ๒.๗ ล้านครุฑเรือ คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๙๔ ของครุฑเรือทั้งหมดในภาค รองลงมาเป็นภาคใต้ ภาคเหนือและภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕๓, ๓๒.๔๓ และ ๑๐.๗๔ ของครุฑเรือทั้งหมดในภาค ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดแยกเป็นรายภาคตามรูปที่ ๒

พืชเศรษฐกิจและผลผลิต : การชลประทานเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตพืช จากข้อมูลผลผลิตพืชที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ในเขตและนอกเขตชลประทาน พบว่า พืชที่ปลูกในเขตชลประทานให้ผลผลิตสูงกว่าพืชที่ปลูกนอกเขตชลประทานตัวอย่างเช่น ข้าวนาปีนอกเขตชลประทาน มีผลผลิตเฉลี่ย ๓๕๘ กิโลกรัมต่อไร่ ขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยในเขตชลประทานเท่ากับ ๕๓๕ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๔๙.๔๔ ข้าวนาปรังมีผลผลิตที่ได้เฉลี่ยในเขตชลประทานเท่ากับ ๖๐๒ กิโลกรัมต่อไร่

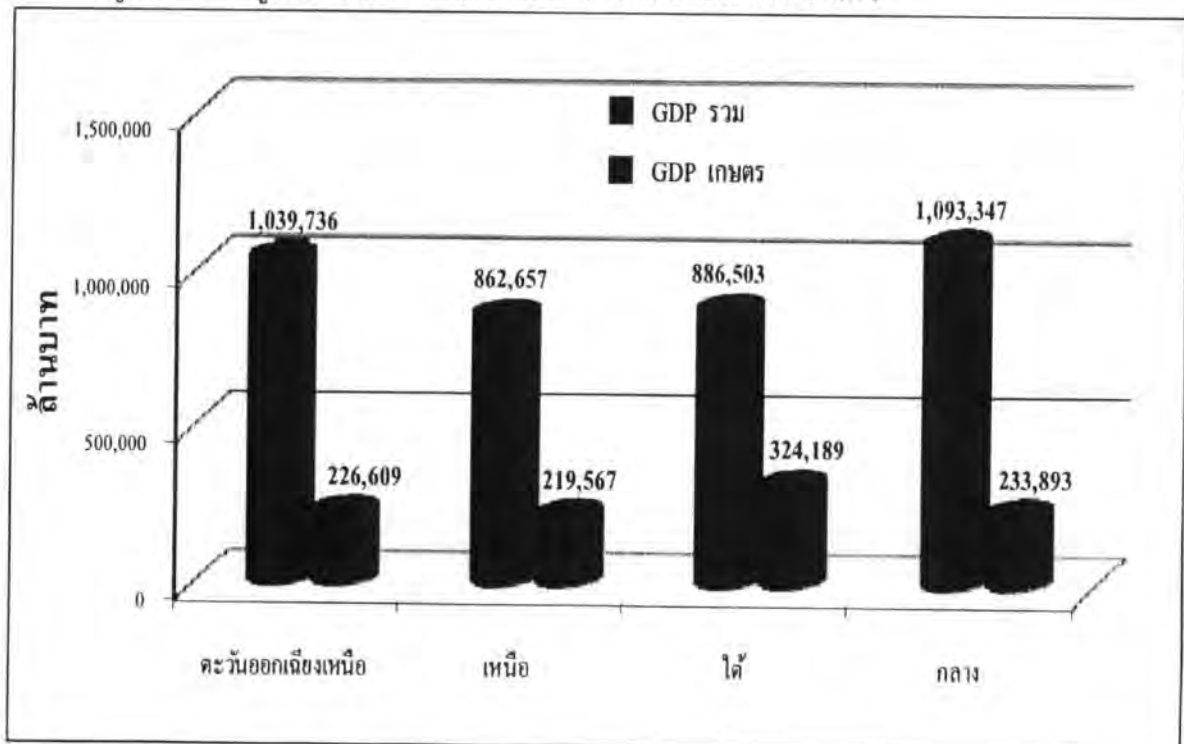
และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นอกเขตชลประทาน มีผลผลิตเฉลี่ย ๖๔๙ กิโลกรัมต่อไร่ ขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยในเขตชลประทานเท่ากับ ๗๑๒ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๙.๗๑

รูปที่ ๒ แผนภูมิแสดงจำนวนครัวเรือนเกษตรเปรียบเทียบกับจำนวนครัวเรือนทั้งหมด



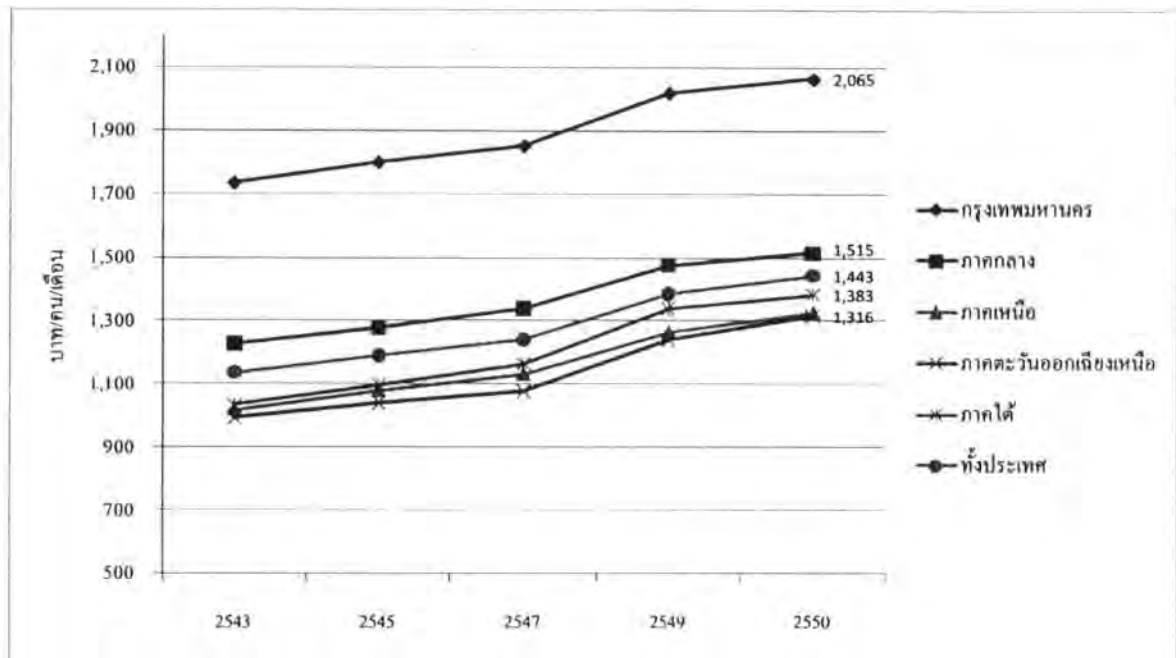
ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) : GDP ภาคการเกษตรคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๓ ของ GDP รวมทั้งประเทศ เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค (Gross Regional Product : GRP) ภาคการเกษตรของภาคใต้มีสัดส่วนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๗ รองลงมาเป็นภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพฯ และปริมณฑล ดังแสดงในรูปที่ ๓

รูปที่ ๓ แผนภูมิเปรียบเทียบระหว่าง GDP รวม และ GDP ด้านเกษตร



เส้นความยากจน : โดยรวมแล้วพบว่า เส้นความยากจนเฉลี่ยทั้งประเทศและรายภาคมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยเส้นความยากจนในภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีมูลค่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยความยากจนระดับประเทศ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยเส้นความยากจนในภาคกลาง และกรุงเทพฯ มีมูลค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศดังแสดงในรูปที่ ๔ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ภายในประเทศ

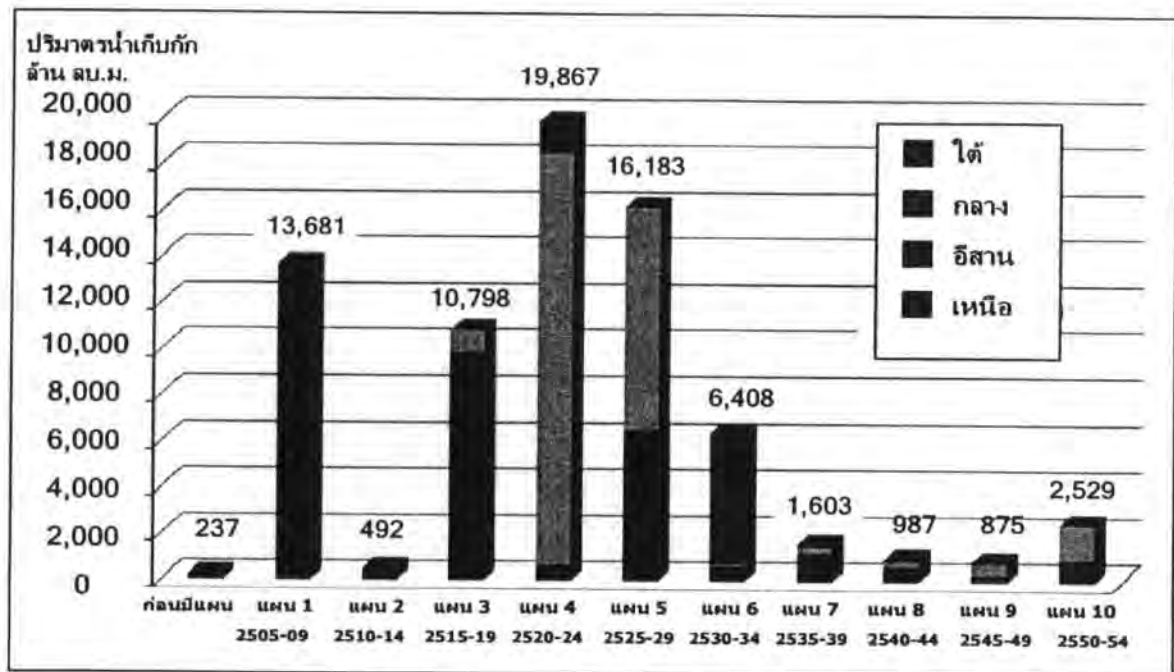
รูปที่ ๔ ข้อมูลเส้นความยากจน (Poverty line) จำแนกเป็นรายภาคระหว่างปี ๒๕๔๓-๒๕๕๐



๓. สถานภาพการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำ

การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลาง เริ่มเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑-๓ (พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๙) ในพื้นที่ภาคเหนือ และพื้นที่ภาคกลาง (รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตก) ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ และ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๙) ในขณะที่ในพื้นที่ภาคใต้มีการพัฒนามากในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) ดังแสดงในรูปที่ ๕

รูปที่ ๕ ความจุเก็บกักโครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับต่าง ๆ



การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดเล็ก เริ่มต้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔-๕ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๙) ส่วนใหญ่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) เริ่มมีการใช้รูปแบบการพัฒนาแหล่งน้ำเป็นระบบลุ่มน้ำ แต่ยังคงให้ความสำคัญการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กและการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบชลประทานและแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗-๑๐ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๕๔) โดยทำการพัฒนากระจายทั่วพื้นที่ของประเทศ

ต่อมาพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มบังคับใช้ ประกอบกับการพัฒนาแหล่งน้ำทำได้ยากขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านภูมิประเทศ และต้องใช้เวลาในการศึกษาสำรวจ รวมถึงการทำความเข้าใจกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่มากขึ้น จึงเน้นการบริหารจัดการน้ำที่เป็นระบบลุ่มน้ำ โดยให้ความสำคัญของผลกระทบสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น โดยเพิ่มขีดความสามารถการเก็บกักแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม พื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ และพัฒนาโครงการขุดเชื่อมโยงแหล่งน้ำ

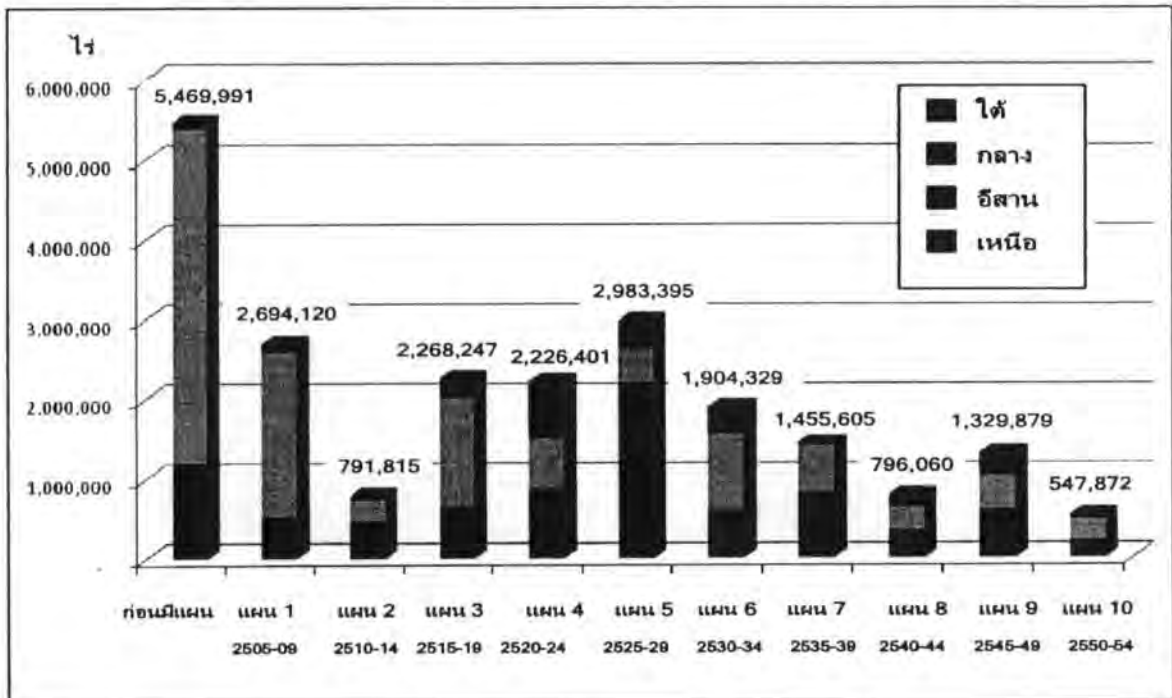
การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำมีวัตถุประสงค์ ไม่เพียงแต่ การจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรกรรม เท่านั้น แต่เป็นการจัดสรรน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค การรักษาระบบนิเวศ การอุตสาหกรรม และพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำ รวมถึงการบรรเทาอุทกภัยอีกด้วย โดยในปัจจุบันมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ (ความจุมากกว่า ๑๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร) จำนวน ๓๓ แห่ง ความจุรวม ๖๙,๓๗๒ ล้านลูกบาศก์เมตร อ่าง

เก็บน้ำขนาดกลาง ๔๖๓ แห่ง ความจุรวม ๕,๓๒๕ ล้านลูกบาศก์เมตรและอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ๔,๒๖๒ แห่ง มีความจุรวม ๑,๖๗๔ ล้านลูกบาศก์เมตร

๔. สถานภาพการพัฒนาพื้นที่ชลประทาน

การพัฒนาพื้นที่ชลประทานได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในภาคกลางในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑-๓ (๒๕๐๕-๒๕๑๙) โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘) ได้เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำโดยการปรับปรุง รวมทั้งขยายพื้นที่ชลประทาน ทำให้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มมากขึ้นดังแสดงในรูปที่ ๖

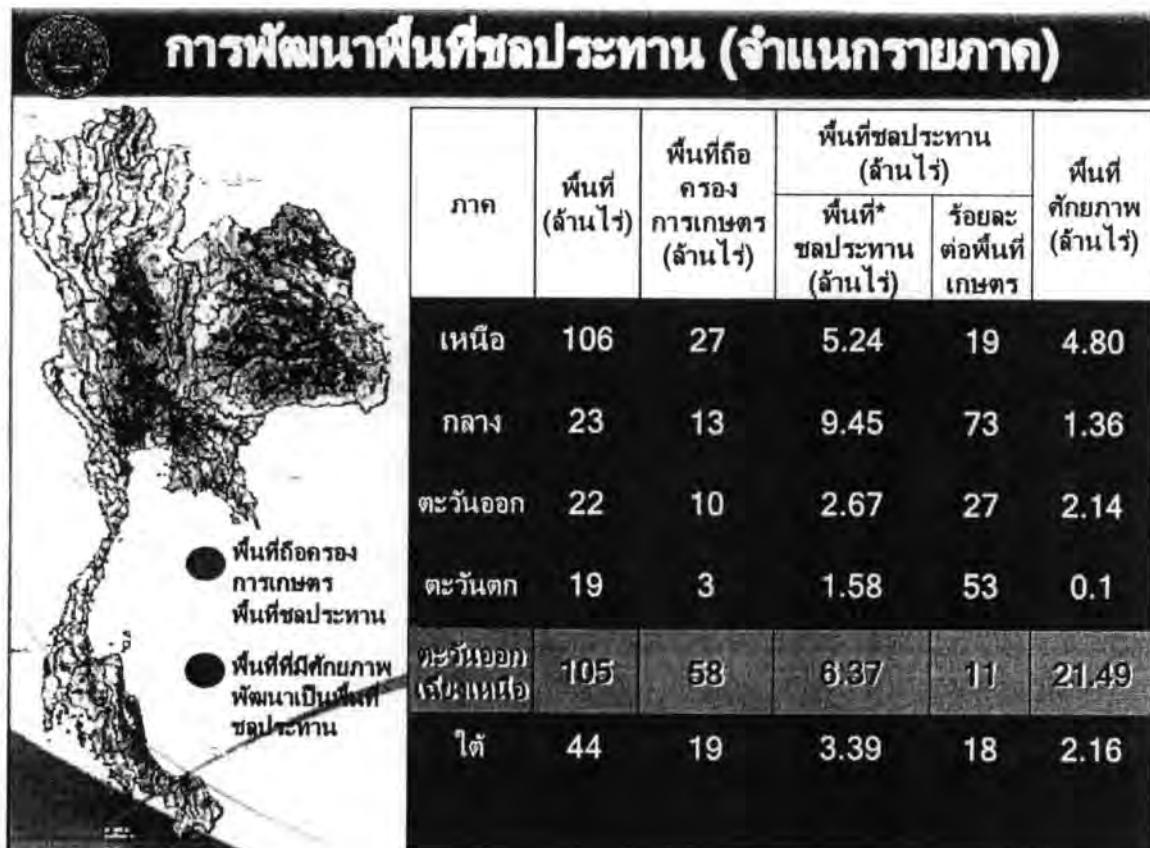
รูปที่ ๖ พื้นที่โครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับต่าง ๆ



จากการรวบรวมตรวจสอบข้อมูลพื้นที่ชลประทานในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๓) โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ชลประทานในแต่ละพื้นที่ ควบคู่กับการตรวจสอบความซ้ำซ้อนของพื้นที่ด้วยระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศ (GIS) พบว่าปัจจุบันมีพื้นที่ชลประทานรวมทั้งสิ้น ๒๘.๓๖ ล้านไร่ ซึ่งพื้นที่ชลประทานส่วนใหญ่ ร้อยละ ๔๐ อยู่ในภาคกลาง ซึ่งมีการพัฒนามาก่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ และในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗-๑๐ มีอัตราการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ชลประทานเพียงปีละ ๐.๒๓ ล้านไร่ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบในหลักการ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๐ ให้มีการพัฒนาเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้เต็มศักยภาพ ๖๐ ล้านไร่ เพื่อให้เป็นแผนที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๕ โดยให้กรมชลประทานเป็นหน่วยงานกลางร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามแผนพัฒนาเพิ่มพื้นที่ชลประทาน

พื้นที่ศักยภาพชลประทาน หมายถึง พื้นที่การเกษตรที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก และมีศักยภาพการพัฒนาระบบชลประทานด้วยแรงโน้มถ่วงของโลก (ความลาดชันน้อยกว่า ๒๐%) สภาพพื้นที่เป็นดินที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวตามศักยภาพของดิน และได้หักพื้นที่ที่มีข้อจำกัดการใช้ที่ดินออกแล้ว เช่น พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งกรมชลประทานได้ศึกษาพื้นที่ดังกล่าวเมื่อปี ๒๕๔๔ มีพื้นที่ศักยภาพรวม ๖๐ ล้านไร่ดังแสดงในรูปที่ ๗

รูปที่ ๗ การพัฒนาพื้นที่ชลประทาน เปรียบเทียบกับพื้นที่ถือครองการเกษตร และพื้นที่ศักยภาพการชลประทาน



ที่มา : รายงานสารสนเทศการชลประทาน กรมชลประทาน (๒๕๕๒)

สถานการณ์พื้นที่การเกษตรที่มีระบบชลประทาน ปัจจุบัน (๒๕๕๓) มีพื้นที่ ๒๘.๓๖ ล้านไร่ คิดเป็น ร้อยละ ๔๗ ของศักยภาพของการพัฒนาพื้นที่ชลประทานทั้งประเทศ (๖๐ ล้านไร่) แยกเป็น โครงการขนาดใหญ่ ๑๗.๗๘ ล้านไร่ โครงการขนาดกลาง ๗.๗๘ ล้านไร่ และโครงการขนาดเล็ก ๒.๘๐ ล้านไร่ ดังนั้น จึงยังคงมีพื้นที่ที่มีศักยภาพที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นพื้นที่ชลประทานได้อีก ๓๑.๖ ล้านไร่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ ยังมีบางพื้นที่ที่มีแต่แหล่งเก็บกัก

น้ำแต่ไม่มีระบบชลประทานส่วนใหญ่เป็นโครงการขนาดเล็กซึ่งเป็นเพียงพื้นที่รับประโยชน์อีกประมาณ ๑๒.๒ ล้านไร่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเป็นพื้นที่ชลประทานที่มีระบบส่งน้ำที่สมบูรณ์อีกด้วย

โครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลาง เป็นพื้นที่ ๆ มีน้ำค่อนข้างสมบูรณ์ สามารถส่งน้ำในฤดูแล้งได้ประมาณร้อยละ ๒๐-๕๐ ของพื้นที่ชลประทานในฤดูฝน และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งน้ำและเป็นการลดการสูญเสียน้ำ จึงมีการพัฒนาชลประทานในระดับไร่นาได้แก่ระบบคันคูน้ำและจัดรูปที่ดิน เพื่อให้มีคูส่งน้ำและถนนลำเลียงเข้าถึงทุกแปลงนา ทำให้ประสิทธิภาพการใช้น้ำสูงขึ้นประมาณร้อยละ ๒๐ ปัจจุบันมีการจัดรูปที่ดินและมีระบบคันคูน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคกลางรวมทั้งสิ้น ๑๒.๔๔ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๓ ของพื้นที่ชลประทานทั้งหมด โดยที่กรมชลประทาน ได้กำหนดแผนหลักการพัฒนาจัดรูปที่ดินและระบบคันคูน้ำตามศักยภาพที่ร้อยละ ๗๕ ของพื้นที่ชลประทานทั่วประเทศ

๕. วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนการพัฒนาการชลประทาน

จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๐ ประกอบกับภารกิจของกรมชลประทาน ในการจัดหาน้ำ การบริหารจัดการน้ำ เพื่อการชลประทานและป้องกันภัยที่เกิดจากน้ำ กรมชลประทาน จึงได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการชลประทานระดับลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- ๑) เพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๐ ในการเพิ่มพื้นที่ชลประทานตามศักยภาพ ๖๐ ล้านไร่
- ๒) เพื่อจัดทำแผนการพัฒนาการชลประทานเป็นรายโครงการ ประกอบด้วยที่ตั้งและพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจนในระดับลุ่มน้ำและระดับจังหวัด
- ๓) เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำในทุกภาคส่วน อย่างเป็นระบบ

๖. กรอบการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำ

กรมชลประทาน ได้ปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาและบริหารจัดการน้ำในเชิงรุกให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดังแสดงในรูปที่ ๘ และรูปที่ ๙ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมทันต่อการแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ของประเทศ โดยแยกเป็นมาตรการด้านการใช้สิ่งก่อสร้าง และมาตรการด้านการบริหารจัดการ โดยสรุป ดังนี้

๖.๑ ด้านการใช้สิ่งก่อสร้าง

เน้นการพัฒนาและการใช้น้ำภายในลุ่มน้ำเป็นสำคัญ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีทั้งสภาวะน้ำท่วมและขาดแคลนน้ำแล้วจึงพิจารณาแนวทางการผันน้ำระหว่างลุ่มน้ำภายในประเทศเป็นอันดับถัดไป โดยมีแผนงาน/โครงการ ตามประเภทของอาคารชลประทาน ดังนี้

รูปที่ ๘ แผนภูมิแสดงความเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ระดับรัฐบาลกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
และกรมชลประทาน

 แผนภูมิแสดงความเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ระดับรัฐบาล กระทรวง และกรมชลประทาน การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์								
นโยบายรัฐบาล	ยุทธศาสตร์ระดับรัฐบาล ข้อ 4. นโยบายเศรษฐกิจ (4.2.1 ภาคเกษตร)							
ยุทธศาสตร์	การจัดการเศรษฐกิจให้ขยายตัวได้อย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน							
เป้าหมายการให้บริการของกระทรวง	ทรัพยากรการเกษตรได้รับการพัฒนา							เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำชลประทาน
เป้าหมายบริการของกรม	ปริมาณน้ำเก็บกักและพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น	ทุกภาคส่วนได้รับน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม	ความสูญเสียที่ลดลงอันเนื่องมาจากน้ำ		เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำชลประทาน โดยการผันน้ำและกระจายน้ำ			
กลยุทธ์หน่วยงาน	พัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานใหม่ให้เต็มศักยภาพ	เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ	ป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ		การผันน้ำจากลุ่มน้ำใกล้เคียงมาใช้ประโยชน์			
กรอบการพัฒนาการชลประทาน	โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ อ่างฯ / ผาย / ปตร.	โครงการพัฒนาระบบส่งน้ำ	โครงการพัฒนาชลประทานในระดับไร่นา	โครงการเหลียวหลัง	โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า	โครงการพัฒนาแก้มลิง	โครงการพัฒนาระบบระบายน้ำ	โครงการพัฒนาโครงข่ายน้ำ
ผลลัพธ์สั้นไว้	13.81	1.56	(32.56)	0.59 (24)	2.56	0.13	0.31 (พื้นที่รับประโยชน์)	15.43

๑) โครงการพัฒนาอ่างเก็บน้ำ ได้แก่ การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำในทุกขนาด เพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำต้นทุนที่มีมากในฤดูฝน ให้สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงฝนทิ้งช่วง และในช่วงฤดูแล้ง

๒) โครงการพัฒนาผาย ได้แก่ การก่อสร้างผายในลำน้ำ ทั้งผายคอนกรีตและผายยาง เพื่อยกระดับน้ำในลำน้ำตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

๓) โครงการพัฒนาประตูระบายน้ำ/ เขื่อนระบายน้ำ ได้แก่ การก่อสร้างประตูระบายน้ำในลำน้ำเพื่อยกระดับและควบคุมน้ำด้านเหนือน้ำให้สูงพอที่จะส่งน้ำเข้าพื้นที่ชลประทานได้

๔) โครงการพัฒนาระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ได้แก่ การก่อสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าในพื้นที่ที่อยู่ไม่ห่างจากแหล่งน้ำมากนัก ควบคู่กับการพัฒนาระบบส่งน้ำที่อาจมีถังคลอง หรือระบบท่อไปยังพื้นที่เกษตรกรรม

๕) โครงการพัฒนาแก้มลิง ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำต่ำที่อยู่ใกล้ทางน้ำ หรืออยู่ในแนวน้ำหลากโดยการก่อสร้างอาคารควบคุมการไหลของน้ำ หรือระดับน้ำ เพื่อหน่วงการไหลของน้ำให้ช้าลงหรือตัดยอดน้ำหลากในลำน้ำข้างเคียง ทำให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ได้อีกด้วย

๖) โครงการพัฒนาโครงข่ายน้ำ ได้แก่ การก่อสร้างระบบเชื่อมโยงแหล่งเก็บกักน้ำที่มีพื้นที่รับน้ำฝนและพื้นที่รับประโยชน์อยู่ต่างลุ่มน้ำ ด้วยการก่อสร้างอาคารบังคับน้ำควบคุมทิศทางและปริมาณการไหลไปยังลุ่มน้ำที่ต้องการเพื่อเสริมศักยภาพและความมั่นคงของแหล่งเก็บกักน้ำเดิม

๗) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งน้ำในระดับไร่นา ได้แก่ โครงการก่อสร้างระบบคันคูน้ำและงานจัดรูปที่ดินในพื้นที่ชลประทานที่มีแหล่งน้ำที่ค่อนข้างสมบูรณ์แล้ว

๘) โครงการพัฒนาระบบส่งน้ำ ได้แก่ การก่อสร้างคลองหรือท่อส่งน้ำ จากแหล่งเก็บกักน้ำที่ได้พัฒนาแล้วไปยังพื้นที่การเกษตร

๙) โครงการพัฒนาระบบระบายน้ำ ได้แก่ การก่อสร้างคันกันน้ำ คลองระบายน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ป้องกัน หรือเพิ่มศักยภาพการระบายน้ำ

๑๐) โครงการเหลียวหลัง ได้แก่ การปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโครงการชลประทานเดิม (Irrigation Modernization) ทั้งโครงการขนาดใหญ่และขนาดกลางที่มีการใช้งานมากกว่า ๒๐ ปี เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการกักเก็บน้ำให้เพิ่มขึ้นหรือลดความสูญเสียในระบบและบนแปลงนา

๖.๒ ด้านการบริหารจัดการ

เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี การประสานกับทุกภาคส่วน และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ แหล่งเก็บกักน้ำและโครงการชลประทานภายในลุ่มน้ำและระหว่างลุ่มน้ำ มีแผนงาน/โครงการที่สำคัญ ดังนี้

๑) โครงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำด้วย Risk Management

๒) โครงการติดตามและคาดการณ์สถานการณ์น้ำด้วยระบบโทรมาตร

๓) โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อให้มีการวางแผนการปลูกพืช และบริหารน้ำในฤดูแล้งร่วมกับผู้ใช้น้ำกิจกรรมอื่น ๆ

๔) โครงการตรวจสอบความปลอดภัยเขื่อนและอาคารชลประทาน

๕) โครงการลดการใช้น้ำ จากการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตร ซึ่งปัจจุบันกระทรวงเกษตรฯ ได้ดำเนินโครงการจัดทำระบบการปลูกข้าวใน ๒๒ จังหวัด ๕๐ โครงการ ในพื้นที่ภาคกลาง และภาคเหนือ

๖) การบูรณาการข้อมูลแผนงานและโครงการระหว่างหน่วยงาน

รูปที่ ๙ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและบริหารจัดการน้ำ



๗. การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

การพัฒนาระบบชลประทานในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา มีอัตราการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ชลประทานน้อยกว่าปีละ ๐.๓ ล้านไร่ เนื่องจากข้อจำกัดของสภาพภูมิประเทศ ประกอบกับการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและระบบชลประทานที่ได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ผลกระทบด้านสังคม (SIA) และผลกระทบด้านสุขภาพ (HIA) ที่เข้มข้นและรอบคอบมากขึ้น

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ กรมชลประทานได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน โดยใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปี และเงินกู้ภายใต้พระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๕๒ เพื่อดำเนินการโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕

งบประมาณปกติ : ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ มีการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ และขนาดกลางรวม ๕๒ โครงการ หากก่อสร้างเสร็จทั้งหมดจะสามารถเก็บกักน้ำได้ ๗๕๕ ล้านลูกบาศก์เมตร และจะมีพื้นที่ชลประทานใหม่เพิ่มขึ้น ๑.๐๕ ล้านไร่ ในจำนวนนี้เป็นโครงการที่ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จในปี ๒๕๕๓ จำนวน ๑๒ โครงการ เป็นโครงการขนาดใหญ่ ๒ โครงการ ได้แก่ โครงการอ่างเก็บน้ำกัวคอกหมา จังหวัดลำปาง และโครงการระบายน้ำสุวรรณภูมิ จังหวัดสมุทรปราการ และโครงการขนาดกลาง ๑๐ โครงการ รวมปริมาณเก็บกัก และพื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้นเป็น ๒๐๘ ล้านลูกบาศก์เมตร และ ๐.๒๐ ล้านไร่ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีโครงการติดตั้งระบบโทรมาตรมีจำนวน ๒๐ แห่ง เพิ่มเติมจากที่มีการติดตั้งแล้ว ๑๒ แห่ง

งบไทยเข้มแข็ง : เงินกู้ภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕ : กรมชลประทานได้รับการจัดสรรกรอบวงเงินกู้ เพื่อดำเนินโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ใน ๒ แผนงาน ๔ กิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ชลประทาน กิจกรรมการจัดหาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทานกิจกรรมการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย และกิจกรรมการจัดการน้ำชลประทาน รวมทั้งสิ้น ๙,๒๘๓ รายการ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จตามแผนงาน คาดว่าจะได้ปริมาณน้ำเก็บกักเพิ่มขึ้นประมาณ ๑๖๓.๔๗ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นประมาณ ๓๙๒,๘๙๐ ไร่ สามารถบรรเทาปัญหาอุทกภัยในพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ชุมชนเมืองได้ประมาณ ๑.๒๔ ล้านไร่ มีครัวเรือนรับประโยชน์ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ครัวเรือน และคาดว่าจะมีการจ้างแรงงานประมาณ ๔๓๒,๔๐๐ คนในระหว่างดำเนินโครงการ

๘. การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานในปีงบประมาณ ๒๕๕๔

โครงการขนาดใหญ่ : ในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ กรมชลประทานได้รับงบประมาณให้ดำเนินการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่จำนวน ๑๑ โครงการ ในจำนวนนี้เป็นโครงการเปิดใหม่ ๒ โครงการ ได้แก่ โครงการเขื่อนทดน้ำผาจุก จังหวัดอุตรดิตถ์ และโครงการห้วยโสมงอันเนื่องมาจาก

๒๕๕๓ ส่วนใหญ่จะเป็นงานก่อสร้างระบบส่งน้ำจากโครงการที่ก่อสร้างห้วงงานเสร็จแล้ว เช่น โครงการ สียัด จังหวัดฉะเชิงเทรา โครงการประแสร์ จังหวัดระยอง โครงการเขื่อนแควน้อยฯ จังหวัดพิษณุโลก และโครงการกิวคอกหมา จังหวัดลำปาง เป็นต้น

โครงการขนาดกลาง : ในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ กรมชลประทานได้รับงบประมาณให้ ดำเนินการก่อสร้างโครงการขนาดกลางจำนวน ๕๕ โครงการ ในจำนวนนี้เป็นโครงการเปิดใหม่ ๒๒ โครงการ ที่เหลืออีก ๓๓ โครงการ เป็นโครงการที่ดำเนินการต่อเนื่องมาจากปี ๒๕๕๓ หากดำเนินการ ก่อสร้างแล้วเสร็จทั้งหมดจะสามารถเพิ่มความจุได้ ๕๐๗ ล้านลูกบาศก์เมตร และเพิ่มพื้นที่ชลประทาน ได้ ๐.๗๕ ล้านไร่ สำหรับปี ๒๕๕๔ นี้จะมีโครงการที่ดำเนินการแล้วเสร็จ ๑๖ โครงการ ได้ความจุและ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๒๐๓ ล้านลูกบาศก์เมตร และ ๐.๑๖ ล้านไร่ ตามลำดับ

โครงการขนาดเล็ก : ในส่วนของโครงการขนาดเล็ก กรมชลประทานได้รับงบประมาณให้ ดำเนินการก่อสร้างจำนวน ๑๕๓ โครงการ ซึ่งประกอบไปด้วย โครงการในพื้นที่หมู่บ้านป้องกันตนเอง ชายแดน ๒๐ โครงการ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ๓๗ โครงการ และโครงการขนาดเล็กประเภท อ่างเก็บน้ำ ฝาย ระบบส่งน้ำ ฯลฯ อีก ๙๖ โครงการ ทั้งหมดดำเนินการแล้วเสร็จภายใน ๑ ปีหาก ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จทั้งหมดจะสามารถเพิ่มความจุได้ ๑.๑๖ ล้านลูกบาศก์เมตร และเพิ่มพื้นที่ ชลประทานได้ ๐.๐๙ ล้านไร่

๙. แผนการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน

เนื่องจากศักยภาพการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ชลประทานยังสามารถดำเนินการได้ อีก ๓๑.๖ ล้านไร่ กรมชลประทานจึงได้วางแผนการพัฒนาโครงการที่สามารถดำเนินการอย่างเป็น รูปธรรม ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ในระดับต่าง ๆ โดยแบ่งประเภทโครงการตามกรอบการ พัฒนาออกเป็น ๑๐ ประเภท ดังรูปที่ ๑๐ รวมทั้งได้จำแนกขนาดโครงการและแผนงานโครงการ พัฒนาแหล่งน้ำออกเป็น ๓ ระยะ คือ แผนระยะสั้น (แผนก่อสร้างในปี ๒๕๕๓-๒๕๕๕) แผนระยะกลาง (แผนก่อสร้างในปี ๒๕๕๖-๒๕๖๐) และแผนระยะยาว (แผนก่อสร้างตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ เป็นต้นไป) ตาม เกณฑ์ที่กำหนดในตารางที่ ๑ ทำให้ได้โครงการตามกรอบการพัฒนา ดังนี้

รูปที่ ๑๐ กรอบการพัฒนาการชลประทาน ๑๐ ประเภท



๔.๑ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภทอ่างเก็บน้ำ

การก่อสร้างอาคารชลประทาน ประเภทอ่างเก็บน้ำ ได้วางแผนไว้กระจายในพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งกรมชลประทานได้กำหนดแผนการดำเนินงาน ออกเป็นระยะดำเนินการ สรุปดังนี้

- โครงการอ่างเก็บน้ำที่มีในปัจจุบัน จำนวน ๔,๗๕๙ แห่ง เก็บกักน้ำได้ ๗๖,๓๗๐ ล้านลูกบาศก์เมตรพื้นที่ชลประทาน ๔.๖๙ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๒๗๑ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่น้อยกว่า ๑,๗๒๐ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๙๘ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๑,๑๐๗ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่น้อยกว่า ๘,๘๓๕ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๔.๕๓ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๙๗๘ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่น้อยกว่า ๑๒,๓๐๑ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๕.๑๖ ล้านไร่

เมื่อดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำได้ตามแผน รวม ๒,๓๗๐ โครงการ จะสามารถเก็บกักน้ำมีน้ำไปใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่า ๒๒,๘๖๗ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๑๐.๖๗ ล้านไร่ โดยได้แสดงที่ตั้งโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลางที่มีอยู่ในแผนการพัฒนา

ตารางที่ ๑ เกณฑ์การแบ่งขนาดโครงการ และระยะการพัฒนาตามประเภทโครงการ

ประเภทการพัฒนา	เกณฑ์การแบ่งขนาดโครงการ			เกณฑ์การจำแนกแผนการดำเนินงานโครงการระยะต่างๆ
	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก	
1) โครงการพัฒนาอ่างเก็บน้ำ	ความจุมากกว่า 100 ล้าน ลูกบาศก์เมตร	ความจุน้อยกว่า 100 ล้าน ลูกบาศก์เมตร		<p>1. แผนงานระยะสั้น (ปี 2553-2555)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ. 2553 ได้แก่ โครงการที่กำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่ในปัจจุบัน - พ.ศ. 2554 ได้แก่ โครงการที่ได้รับอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินการก่อสร้างในงบประมาณ 2554 - พ.ศ. 2555 ได้แก่ โครงการที่มีการออกแบกรายละเอียดแล้วเสร็จ <p>2. แผนงานระยะกลาง (ปี 2556-2560)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ. 2556-2557 ได้แก่ โครงการที่มีการออกแบกรายละเอียดแล้วเสร็จ แต่ยังไม่จัดอื่น ๆ ที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เช่น ต้องมีการทบทวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม ต้องมีการขอใช้พื้นที่ป่าไม่ เป็นต้น - พ.ศ. 2558-2560 ได้แก่ โครงการที่มีการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นแล้ว จะต้องดำเนินการศึกษาความเหมาะสม/สำรวจ/สิ่งแวดล้อมต่อไป <p>3. แผนงานระยะยาว (ปี 2561 ขึ้นไป)</p> <p>ได้แก่ โครงการ ที่มีศักยภาพในการดำเนินการ หรือที่อยู่แผนหลัก</p> <p>ต้องศึกษาเพิ่มเติมถึงความเหมาะสมในรายละเอียดต่อไป</p>
2) โครงการพัฒนาฝาย	พื้นที่ผิวอ่างเก็บน้ำมากกว่า 15 ตารางกิโลเมตร	พื้นที่ผิวอ่างเก็บน้ำน้อยกว่า 15 ตารางกิโลเมตร	พื้นที่ชลประทานน้อยกว่า 2,000 ไร่	
3) โครงการพัฒนาประตุน้ำ (ประตูน้ำ) / เชื้อขนบายน	พื้นที่ชลประทานมากกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่ชลประทานน้อยกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่ส่งน้ำน้อยกว่า 2,000 ไร่	
4) โครงการพัฒนาระบบส่งน้ำ	พื้นที่รับน้ำมากกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่รับน้ำตั้งแต่ 2,000 - 80,000 ไร่	พื้นที่รับน้ำไม่เกิน 2,000 ไร่	
5) โครงการพัฒนาแก้มลิง	ปริมาณน้ำที่ไหลผ่านทั้งหมด 25 ปี มากกว่า 50 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที	ปริมาณน้ำที่ไหลผ่านทั้งหมด 25 ปี ตั้งแต่ 15 - 50 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที	ปริมาณน้ำที่ไหลผ่านทั้งหมด 25 ปี ไม่เกิน 15 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที	
6) โครงการพัฒนาชลประทานในระดับไรนา	พื้นที่ชลประทานมีขนาดมากกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่ชลประทานที่มีขนาดมากกว่า 2,000 ไร่ และน้อยกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่ชลประทานที่มีขนาดเล็กกว่า 2,000 ไร่	
7) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ	ความจุมากกว่า 100 ล้าน ลูกบาศก์เมตร	ความจุตั้งแต่ 2-100 ล้าน ลูกบาศก์เมตร	ความจุตั้งแต่ 0.5-2 ล้าน ลูกบาศก์เมตร	
8) โครงการพัฒนาโครงการชลประทาน	จำนวนตามขนาดโครงการที่ได้ดำเนินการในโครงการนั้นๆ	จำนวนตามขนาดโครงการที่ได้ดำเนินการในโครงการนั้นๆ	จำนวนตามขนาดโครงการที่ได้ดำเนินการในโครงการนั้นๆ	
9) โครงการพัฒนาสถานีสูบน้ำ	พื้นที่รับประโชชนมากกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่รับประโชชนตั้งแต่ 2,000 ถึง 80,000 ไร่	พื้นที่รับประโชชนน้อยกว่า 2,000 ไร่	
10) โครงการระบบระบายน้ำ/บรรเทาอุทกภัย	พื้นที่รับประโชชนมากกว่า 80,000 ไร่	พื้นที่รับประโชชนตั้งแต่ 2,000 ถึง 80,000 ไร่	พื้นที่รับประโชชนน้อยกว่า 2,000 ไร่	
จำนวนตาม ประเภทของวังงาน				

๙.๒ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภทฝาย

เป็นการก่อสร้างฝายไว้ในลำน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำไว้ในลำน้ำ หรือทดน้ำให้สูงขึ้นเพื่อส่งเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูก โดยวางแผนไว้กระจายในพื้นที่ทั่วประเทศ สรุปได้ดังนี้

- โครงการฝายที่มีในปัจจุบัน จำนวน ๕,๕๓๑ แห่ง พื้นที่ชลประทาน ๒.๙๙ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๓๔๙ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๒๙ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๑,๑๐๑ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๘๒ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๓๙๔ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๓๑ ล้านไร่

เมื่อดำเนินการก่อสร้างฝายได้ตามแผน รวม ๑,๘๔๔ โครงการ จะสามารถ เพิ่มพื้นที่ชลประทานได้อีก ๑.๔๓ ล้านไร่ โดยได้แสดงที่ตั้งฝายขนาดกลางขึ้นไป ที่มีอยู่ในแผนการพัฒนา

๙.๓ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภทประตูระบายน้ำ

เพื่อเก็บกักน้ำไว้ในลำน้ำ หรือทดน้ำให้สูงขึ้นเพื่อส่งเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูก ซึ่งจะกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ โดยสรุปได้ดังนี้

- โครงการประตูระบายน้ำที่มีในปัจจุบัน มีจำนวน ๒๑๓ แห่ง พื้นที่ชลประทาน ๑๓.๙๔ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๗๗ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๘๐ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๓๒๐ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๖๗ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๖๕ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๒๕ ล้านไร่

เมื่อดำเนินการก่อสร้างประตูระบายน้ำได้ตามแผน รวม ๔๖๒ โครงการ จะสามารถ เพิ่มพื้นที่ชลประทานได้อีก ๑.๗๑ ล้านไร่ โดยได้แสดงที่ตั้งโครงการประตูระบายน้ำขนาดกลางขึ้นไป ที่มีอยู่ในแผนการพัฒนา

๙.๔ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภทสถานีสูบน้ำ

เป็นการพัฒนาบนพื้นที่ที่ไม่สามารถส่งน้ำด้วยแรงโน้มถ่วงของโลกได้ จึงต้องใช้สถานีสูบน้ำ เพื่อเพิ่มระดับน้ำให้สามารถกระจายการส่งน้ำไปยังพื้นที่ที่ต้องการได้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

- โครงการประเภสถานีสูบน้ำที่มีในปัจจุบัน มีจำนวน ๒,๓๔๓ แห่ง พื้นที่ชลประทาน ๓.๙๘ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๒๐๐ โครงการ พื้นที่ชลประทาน ๐.๕๙ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๑,๐๑๙ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๑.๗๓ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๑๒๕ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๒๔ ล้านไร่

เมื่อดำเนินการก่อสร้างสถานีสูบน้ำได้ตามแผน รวม ๑,๓๔๔ โครงการ จะสามารถ เพิ่มพื้นที่ชลประทานได้อีก ๒.๕๖ ล้านไร่ โดยได้แสดงที่ตั้งสถานีสูบน้ำขนาดกลางขึ้นไป ที่มีอยู่ในแผนการพัฒนา

๙.๕ โครงการพัฒนาแก้มลิง

เป็นการพัฒนาพื้นที่ลุ่มต่ำ และพื้นที่ร่องน้ำที่รับน้ำจากแม่น้ำต่างๆ ในช่วงน้ำหลาก เพื่อตัดยอดน้ำและกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งหรือยามขาดแคลน กรมชลประทานได้พิจารณาโครงการแก้มลิงที่มีขนาดความจุตั้งแต่ ๕๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ขึ้นไป สรุปดังนี้

โครงการแก้มลิงที่มีในปัจจุบัน จำนวน ๘๕ แห่ง ส่วนใหญ่เป็นแก้มลิงขนาดเล็ก เก็บกักน้ำได้ ๒๒๙ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์ ๐.๐๘ ล้านไร่

- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๒๕๕ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่น้อยกว่า ๕๒๓ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๑๒ ล้านไร่

- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๑๔๒ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่น้อยกว่า ๗๘๓ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๐๐๙ ล้านไร่

- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๓๑ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่น้อยกว่า ๑,๘๔๓ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๐๐๖ ล้านไร่ ในโครงการแก้มลิงเหล่านี้ บางแห่งเป็นโครงการใช้พื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่รับน้ำนองที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการบรรเทาอุทกภัย จำนวน ๑๐ โครงการ ทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ถึงภาคกลาง มีเป้าหมายเพื่อตัดยอดน้ำหลากในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ๑,๗๓๗ ล้านลูกบาศก์เมตร ศึกษาความเหมาะสมแล้วเสร็จและเป็นโครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๓ โครงการ สามารถตัดยอดน้ำเพื่อบรรเทาอุทกภัย ๓๗๕ ล้านลูกบาศก์เมตร และยังไม่มีการศึกษาความเหมาะสม จะเป็นแผนระยะยาว ๗ โครงการ จะตัดยอดน้ำและเก็บกักในพื้นที่ได้ ๑,๓๖๒ ล้านลูกบาศก์เมตร โดยได้แสดงที่ตั้งโครงการแก้มลิงขนาดกลางขึ้นไป ที่มีอยู่ในแผนการพัฒนา

๙.๖ โครงการพัฒนาโครงข่ายน้ำ

เป็นการพัฒนาโครงข่ายน้ำเพื่อเชื่อมต่อระบบน้ำของแหล่งน้ำที่ได้พัฒนาแล้ว ให้มีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการน้ำเพื่อบรรเทาการขาดแคลนน้ำและอุทกภัยมากขึ้น ระบบโครงข่ายน้ำประกอบด้วย โครงการผันน้ำภายในประเทศ จำนวน ๒๖ โครงการและโครงการผันน้ำจากภายนอกประเทศอีกจำนวน ๑ โครงการ (โครงการความร่วมมือไทย-พม่า) เป็นโครงข่ายในภาคเหนือ ๕ โครงการ ภาคกลาง ๙ โครงการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๒ โครงการและภาคใต้ ๑ โครงการ โดยโครงข่ายน้ำในประเทศสามารถผันน้ำได้ประมาณปีละ ๓๕,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตรคิดเป็นพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ ๑๘ ล้านไร่

- โครงการที่มีผลการศึกษาความเหมาะสมแล้วจำนวน ๗ โครงการ ได้แก่ โครงการกก-อิง-น่าน โครงการผันน้ำ แม่จัด-แม่กวัง โครงการระบบผันน้ำอ่างเก็บน้ำลำตะเพินตอนบนไปอ่างเก็บน้ำพุลาก้าง และอ่างเก็บน้ำห้วยทวีป โครงการระบบผันน้ำอ่างเก็บน้ำลำตะเพินตอนบนไปหนองมะสังข์ โครงการผันน้ำจากพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก-อ่างเก็บน้ำบางพระ โครงการผันน้ำจากพื้นที่จังหวัด

จันทบุรีไปจังหวัดระยอง และโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยไข่น้ำ-อ่างเก็บน้ำมาบหวายโสม ซึ่งพบว่าเมื่อมีการพัฒนาโครงการแล้วจะมีปริมาณน้ำหมุนเวียนปีละมากกว่า ๒,๒๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร

- โครงการที่อยู่ระหว่างการศึกษาคความเหมาะสม ๒ โครงการ คือ โครงการช่วยการบริหารจัดการน้ำโขง-เลย-ชี-มูล และโครงการผันน้ำตามความร่วมมือไทย-พม่า (ศึกษาโดยกรมทรัพยากรน้ำ) สำหรับโครงการช่วยการบริหารจัดการน้ำ โขง-เลย-ชี-มูล จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่า สามารถผันน้ำได้ประมาณปีละ ๓๐,๐๐๐-๓๕,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เปิดพื้นที่ชลประทานใหม่รวมทั้งสิ้น ๑๕ ล้านไร่ เป็นการผันน้ำในฤดูฝน จากแม่น้ำโขงไปยังแหล่งเก็บกักที่มีอยู่ในปัจจุบันและจัดหาเพิ่มเติมโดยเฉพาะสระเก็บน้ำในไร่นา องค์ประกอบที่สำคัญของโครงการคือต้องมีระบบกระจายน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่เปิดใหม่ เพื่อให้สามารถใช้น้ำที่ผันได้ทันที เป็นการลดข้อจำกัดที่ต้องจัดหาแหล่งเก็บกักน้ำ

- โครงการที่ต้องมีการศึกษาคความเหมาะสมต่อไป ๑๘ โครงการ ได้ศึกษาในระดับรายงานเบื้องต้นและแผนแม่บทแล้ว จากข้อมูลพบว่า สามารถผันน้ำได้รวมทั้งสิ้นประมาณปีละ ๑,๒๘๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เช่น โครงการผันน้ำส่วนเกินจากลุ่มน้ำแม่กลองสู่ จ.อุทัยธานี โครงการผันน้ำจากห้วยพระปรังไปลงอ่างเก็บน้ำห้วยยาง โครงการผันน้ำจากเขื่อนรัชชประภาไปเขตพื้นที่ จังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน (ภูเก็ต กระบี่ พังงา) เป็นต้น

โครงการพัฒนาโครงการขายน้ำ สามารถจัดเป็นแผนระยะต่าง ๆ ตามสภาพความพร้อมและความยุ่งยากของโครงการได้ ดังนี้

- โครงการประเภทโครงการขายน้ำที่มีในปัจจุบัน เป็นโครงการขนาดกลางและขนาดเล็ก จำนวน ๗ แห่ง เป็นการโครงการช่วยระหว่างอ่างเก็บน้ำเพื่อผันน้ำที่มีปริมาณมากเกินความต้องการไปยังอ่างเก็บน้ำที่มีน้ำต้นทุนน้อย

- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๖ โครงการ ปริมาณน้ำหมุนเวียนปีละมากกว่า ๑๘๗ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๐๒ ล้านไร่

- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๗ โครงการ ปริมาณน้ำหมุนเวียนปีละมากกว่า ๒๔๗ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๐๔ ล้านไร่

- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๑๔ โครงการ สามารถผันน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ ๓๕,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๑๕ ล้านไร่

ทั้งนี้ได้แสดงแนวผันน้ำ โครงการโครงการขายน้ำ สำคัญ ๆ ที่มีอยู่ในแผนการพัฒนา

๔.๗ โครงการพัฒนาชลประทานในระดับไร่นา

การพัฒนาชลประทานในระดับไร่นา (On farm) เป็นโครงการดำเนินการจัดรูปที่ดินและงานคันคูน้ำ ซึ่งเป็นการพัฒนาคันคูน้ำ เพื่อลำเลียงน้ำจากแหล่งน้ำที่มีไปยังทุกแปลง ควบคู่กับถนนลำเลียงจากแปลงสู่ระบบขนส่งหลัก ทำให้การใช้น้ำและการผลิตรายการเกษตรมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัจจุบันมีการพัฒนาพื้นที่ไปแล้ว ๑๒,๔๔ ล้านไร่ ร้อยละ ๕๑.๒๑ ของพื้นที่ชลประทานจากโครงการ

ชลประทานขนาดใหญ่และกลาง จำนวน ๒๔.๐๙ ล้านไร่ ประกอบด้วย การจัดรูปที่ดิน ๑.๘๗ ล้านไร่ และคันคูน้ำ ๑๐.๕๖๑ ล้านไร่ โดยจำแนกการพัฒนาชลประทานในระดับไร่นาเป็นรายภาค ได้ดังนี้

- ภาคเหนือ ๒.๔๖ ล้านไร่ (ร้อยละ ๑๙.๘)
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒.๐ ล้านไร่ (ร้อยละ ๑๖.๐)
- ภาคกลาง ๖.๙ ล้านไร่ (ร้อยละ ๕๕.๕)
- ภาคใต้ ๑.๐๘ ล้านไร่ (ร้อยละ ๘.๗)

ยังมีพื้นที่ชลประทานที่ยังไม่ได้ดำเนินการ จำนวน ๑๑.๘๕ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๘ ของพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่และกลาง อย่างไรก็ตาม หากสามารถพัฒนาพื้นที่ชลประทานเป็น ๖๐ ล้านไร่ จะมีพื้นที่ศักยภาพในการพัฒนาชลประทานระดับไร่นา จำนวน ๔๕ ล้านไร่ ซึ่งได้กำหนดเป็นงานจัดรูปที่ดินจำนวน ๑๑ ล้านไร่ และงานคันคูน้ำจำนวน ๓๔ ล้านไร่ สรุปดังนี้

- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๑๗๐ โครงการ สามารถพัฒนาชลประทานในระดับไร่นาเพิ่มขึ้นอีก ๐.๓๐ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานในระยะกลาง (ปี ๒๕๕๕-๒๕๖๐) จำนวน ๖๙ โครงการ มีการวางแผนพัฒนาชลประทานในระดับไร่นา ในระยะ ๕ ปีนี้ จำนวน ๐.๑๙ ล้านไร่
- สำหรับโครงการตามแผนงานระยะยาว (ตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ เป็นต้นไป) มีพื้นที่ศักยภาพในการพัฒนาชลประทานระดับไร่นา อีกประมาณ ๔๕ ล้านไร่ ซึ่งได้กำหนดเป็นงานจัดรูปที่ดินจำนวน ๑๑ ล้านไร่และงานคันคูน้ำ จำนวน ๓๔ ล้านไร่

๔.๘ โครงการพัฒนาระบบส่งน้ำ

เป็นการก่อสร้างระบบส่งน้ำจากแหล่งเก็บน้ำทั้งขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่มียระบบส่งน้ำ และพื้นที่ชลประทานทั่วประเทศ จำนวน ๘๘๓ แห่ง กระจายทั่วประเทศ มากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๓๕๐ แห่ง หรือร้อยละ ๓๖ รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคกลาง (ร้อยละ ๓๕ ,๑๘ และ ๘ ตามลำดับ) โดยจำแนกเป็นแผนงานตามระยะการดำเนินการ ดังนี้

- โครงการระบบส่งน้ำที่มีในปัจจุบัน จำนวน ๖๕๒ แห่ง มีพื้นที่ชลประทาน ๑.๔๖ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๒๒๔ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๗๙ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๕๔๘ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๖๒ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๑๓๐ โครงการ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๑๕ ล้านไร่

ในส่วนของพื้นที่รับประโยชน์ของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ที่จะพัฒนาระบบส่งน้ำเพิ่มเติม นั้น คณะกรรมการถ่ายโอนภารกิจ ได้กำหนดให้การพัฒนาชลประทานที่มีพื้นที่น้อยกว่า ๒,๐๐๐ ไร่ ให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ เป็นต้นไป อย่างไรก็ตาม กรมชลประทานยังมีการปฏิบัติงานสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านเทคนิคในการ

ออกแบบและก่อสร้าง ด้วยเหตุนี้ กรมชลประทานจึงได้พิจารณาแผนงานพัฒนาระบบส่งน้ำให้พื้นที่รับประโยชน์เดิมที่มีอาคารเก็บกักน้ำแล้ว ซึ่งสามารถเพิ่มพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ที่มีแหล่งเก็บกักน้ำอยู่แล้วและสามารถกระจายพื้นที่ชลประทานไปได้ทั่วประเทศ ได้รวมอีกประมาณ ๑.๕๔ ล้านไร่

๙.๙ โครงการระบบระบายน้ำ/บรรเทาอุทกภัย

เป็นการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการระบายน้ำทั้งในเขตชุมชน และพื้นที่การเกษตร เช่น โครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองจันทบุรี โดยกำลังดำเนินการก่อสร้าง ปี ๒๕๕๓ สามารถบรรเทาอุทกภัยได้ ๘๓.๒๐ ตารางกิโลเมตร ในส่วนของโครงการอื่น ๆ จำแนกเป็นแผนงานตามระยะการดำเนินการสรุปได้ ดังนี้

- โครงการที่มีในปัจจุบัน จำนวน ๙๗ แห่ง มีพื้นที่ชลประทาน ๑.๑๓ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๒๒ โครงการ ได้พื้นที่รับประโยชน์ ๐.๐๖ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๓๗ โครงการ ได้พื้นที่รับประโยชน์ ๐.๐๖ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๑๕ โครงการ ได้พื้นที่รับประโยชน์ ๐.๑๙ ล้านไร่

๙.๑๐ โครงการเหลียวหลัง

โครงการเหลียวหลัง เป็นโครงการปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโครงการชลประทานหรือโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม ที่มีปัญหาทรุดโทรมใช้การได้ไม่เต็มศักยภาพ หรือที่มีการก่อสร้างเป็นระยะเวลานานกว่า ๒๐ ปี ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น หรือใช้งานได้ดีขึ้นหรือเหมือนเดิม หรือโครงการที่มีความจุเก็บกักน้อยกว่าปริมาณน้ำไหลลงอ่างเก็บน้ำมาก ซึ่งอาจมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเพิ่มความจุของอ่างเก็บน้ำ จำนวน ๑๒๔ โครงการ ได้พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๗๕ ล้านไร่ สรุปดังนี้

- โครงการตามแผนงานระยะสั้น จำนวน ๓๑ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้นอีก ๕๖๒ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๑๑ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะกลาง จำนวน ๒๙ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้นอีก ๑๘.๘ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๐๓ ล้านไร่
- โครงการตามแผนงานระยะยาว จำนวน ๖๒ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้นอีก ๓๔ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๓๐ ล้านไร่

สำหรับโครงการชลประทานขนาดใหญ่ที่สมควรได้รับการปรับปรุงเป็นโครงการที่มีอายุการใช้งานมากกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๖๗ โครงการ (ได้พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก ๐.๖๒ ล้านไร่) ได้ศึกษาความเหมาะสมเพื่อการปรับปรุงอาคารชลประทานและรูปแบบการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดใหญ่แล้ว จำนวน ๑๕ โครงการ ในพื้นที่ชลประทานเดิม ๓.๙๗ ล้านไร่

๑๐. สรุป

ประเทศไทยมีพื้นที่ ๕๑๔,๐๕๐ ตารางกิโลเมตร (๓๒๑ ล้านไร่) เป็นพื้นที่ทำกินด้านการเกษตร ๑๖๙ ล้านไร่ (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๑-๒๕๕๒) แต่เป็นพื้นที่ถือครองทางการเกษตร ๑๓๑ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ ๆ มีศักยภาพในการพัฒนาการชลประทาน ๖๐ ล้านไร่ ในจำนวนดังกล่าวปัจจุบันสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่การเกษตรในเขตชลประทานได้แล้ว ๒๘.๓๖ ล้านไร่ โดยโครงการประเภทต่าง ๆ จำนวน ๑๖,๑๒๖ โครงการ มีความจุเก็บกักรวมกัน ๗๖,๕๙๙ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือประมาณร้อยละ ๓๘ ของปริมาณน้ำท่า

จากแผนการพัฒนากการชลประทานในประเทศไทย อย่างเต็มศักยภาพตามกรอบการพัฒนาชลประทาน มีจำนวน ๘,๗๘๙ โครงการ จะสามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มเติมประมาณ ๒๖,๖๐๓ ล้านลูกบาศก์เมตร มีปริมาณน้ำใช้ที่สามารถควบคุมได้เพิ่มเติมอีกประมาณ ๕๗,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ได้พื้นที่ชลประทานทั้งสิ้นประมาณ ๓๔.๐๔ ล้านไร่ ดังรูปที่ ๑๑ โดยมีรายชื่อโครงการขนาดใหญ่ประเภทอ่างเก็บน้ำ ประตูระบายน้ำ แก้มลิง และโครงข่ายน้ำ ดังตารางที่ ๒

หากสามารถดำเนินการได้ตามแผนการพัฒนาทั้งหมด เมื่อรวมกับการพัฒนาที่มีในปัจจุบันจะทำให้ประเทศไทยมีแหล่งเก็บกักน้ำเท่ากับ ๑๐๒,๙๗๓ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือประมาณร้อยละ ๕๒ ของปริมาณน้ำท่าของประเทศมีพื้นที่ชลประทาน ๖๒.๔ ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ๆ มีศักยภาพการชลประทานทั้งหมด นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนที่อยู่นอกพื้นที่ศักยภาพการชลประทานได้อีก ๒.๔ ล้านไร่ ด้วยโครงการที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น โครงการสูบน้ำ โครงการผันน้ำ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เป็นไปตามมติกรมเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๐ ที่ให้กรมชลประทานเป็นหน่วยงานกลางร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตามแผนพัฒนาเพิ่มพื้นที่ชลประทานนั้น สำหรับโครงการขนาดใหญ่และขนาดกลางกรมชลประทานจะได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บูรณาการแผนงานและพื้นที่เป้าหมายต่อไป โดยก่อนดำเนินการก่อสร้าง กรมชลประทานจะมีการศึกษาความเหมาะสมและวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน และจะปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎหมายด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด สำหรับโครงการขนาดเล็ก กรมชลประทานโดยโครงการชลประทานในแต่ละจังหวัดจะร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ของแต่ละจังหวัด บูรณาการและปรับปรุงแผนงานให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และภารกิจตามกฎหมาย จนเป็นกรอบการพัฒนาพื้นที่ชลประทานอย่างสมบูรณ์ในที่สุด

รูปที่ ๑๑ กรอบการพัฒนาพื้นที่ชลประทานระดับลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ



ตารางที่ ๒ รายชื่อโครงการขนาดใหญ่ประเภทอ่างเก็บน้ำ
ประตุน้ำ แก้มลิง และโครงข่ายน้ำ

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	จังหวัด	ลุ่มน้ำหลัก	ศักยภาพโครงการ	
				ความจุ (ล้าน ลบ.ม.)	พื้นที่ ซป. (ไร่)
โครงการประเภทอ่างเก็บน้ำ				7,279.78	2,901,795
1	อ่างเก็บน้ำแม่คำดอนบน 2	เชียงราย	ลุ่มน้ำโขง	58.95	80,700
2	อ่างเก็บน้ำซึบ	ชัยภูมิ	ลุ่มน้ำชี	325.00	35,000
3	อ่างเก็บน้ำโปร่งขุนเพชร	ชัยภูมิ	ลุ่มน้ำชี	97.00	100,000
4	อ่างเก็บน้ำยามนาคี	ชัยภูมิ	ลุ่มน้ำชี	70.20	165,300
5	อ่างเก็บน้ำลำโคมใหญ่	อุบลราชธานี	ลุ่มน้ำมูล	117.10	212,500
6	อ่างเก็บน้ำแม่แจ่ม	เชียงใหม่	ลุ่มน้ำปิง	134.69	71,837
7	เขื่อนแม่น้ำยม + เขื่อนแม่น้ำยมคอนบน (หรือ เขื่อนแก่งเสือเต้น ความจุ 1175 ล้านลบ.ม.) อ่างเก็บน้ำเข็ก (หรืออ่างฯ โป่งบอน หรืออ่างฯ เข็กใหญ่)	แพร่	ลุ่มน้ำยม	500+166	523,800
8	เข็กใหญ่)	พิษณุโลก	ลุ่มน้ำ่าน	550.25	30,950
9	อ่างเก็บน้ำแม่วงศ์	นครสวรรค์	ลุ่มน้ำสะแกกรัง	258.00	291,900
10	อ่างเก็บน้ำววกเหล็ก	สระบุรี	ลุ่มน้ำป่าสัก	81.90	19,500
11	อ่างเก็บน้ำโสมง	ปราจีนบุรี	ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	295.00	111,300
12	อ่างเก็บน้ำไสน้อย-โตใหญ่	ปราจีนบุรี	ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	334.30	22,400
13	อ่างเก็บน้ำคลองหนองแก้ว	ปราจีนบุรี	ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	133.00	170,000
14	อ่างเก็บน้ำพระปรดตอนล่าง	สระแก้ว	ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	150.00	70,000
15	อ่างเก็บน้ำคลองมะเดื่อ	นครนายก	ลุ่มน้ำบางปะกง	85.40	387,000
16	อ่างเก็บน้ำคลองหลวง	ชลบุรี	ลุ่มน้ำบางปะกง	98.00	44,000
17	อ่างเก็บน้ำคลองเข	ชุมพร	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	170.00	32,840
18	อ่างเก็บน้ำคลองสอก	ชุมพร	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	370.00	2,439
19	อ่างเก็บน้ำรับร้อ	ชุมพร	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	192.81	19,946
20	อ่างเก็บน้ำคลองหินไร่	ชุมพร	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	115.00	3,041
21	อ่างเก็บน้ำท่าชะ	ชุมพร	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	244.00	92,886
22	อ่างเก็บน้ำแม่น้ำโก-ลก	นราธิวาส	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	172.00	107,302
23	อ่างเก็บน้ำบ้านสาขบุรี	นราธิวาส	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก	2,069.00	211,154
25	อ่างเก็บน้ำ คลองพนม 3 (หรืออ่างฯ คลองพนม 2 หรืออ่างฯ แก่งกรุง)	สุราษฎร์ธานี	ลุ่มน้ำตาปี	186.08	96,000
โครงการประเภทประตุน้ำ					649,004
1	ประตุน้ำแม่ป่าน อ.สอง	แพร่	ลุ่มน้ำยม		110,500
2	เขื่อนทดน้ำผาจุ	อุตรดิตถ์	ลุ่มน้ำ่าน		518,100
3	ปตร.กลางคลองระบายสายใหญ่ชัยนาท-ป่าสัก 1	ชัยนาท	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา		พื้นที่เดิม
4	ปตร.บางยาง	สมุทรสาคร	ลุ่มน้ำท่าจีน		พื้นที่เดิม
5	ปตร.แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง	สมุทรสาคร	ลุ่มน้ำท่าจีน		พื้นที่เดิม
6	โครงการเขื่อนทดน้ำลำโลน	สตูล	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก		20,404

ตารางที่ ๒ รายชื่อโครงการขนาดใหญ่ประเภทอ่างเก็บน้ำ
ประจวบฯ น้ำ แก้มลิง และโครงข่ายน้ำ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	จังหวัด	ลุ่มน้ำหลัก	ศักยภาพโครงการ	
				ความจุ (ล้าน ลบ.ม.)	พื้นที่ ๗ป. (ไร่)
โครงการประเภทแก้มลิง				2,530	-
1	แก้มลิงลุ่มน้ำชี	อุบลราชธานี	ลุ่มน้ำชี	141.45	-
2	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำตะพานหิน-บางมูลนาค-โพธิ์ทะเล	พิจิตร	ลุ่มน้ำน่าน	240.00	-
3	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำพิจิตร-โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร	ลุ่มน้ำน่าน	145.00	-
4	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำบางกระทุ่ม	พิจิตร	ลุ่มน้ำน่าน	300.00	-
5	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำชุมแสง-แก้วเสียว	นครสวรรค์	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	238.00	-
6	พัฒนาบึงบอระเพ็ด	นครสวรรค์	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	233.00	-
7	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำทุ่งเขาทอง-บางปะหัน	อยุธยา	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	249.00	-
8	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำทุ่งคอนทุด-มหาราช	ลพบุรี	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	157.00	-
9	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำทุ่งผักไห่-ป่าโมกข์	อยุธยา	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	125.00	-
10	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำทุ่งผักไห่-บางยี่หน	อยุธยา	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	257.00	-
11	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำทุ่งไชโย-บ้านแพรก	อ่างทอง	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	259.00	-
12	แก้มลิงพื้นที่ลุ่มต่ำอ่างทองตะวันตก	อ่างทอง	ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	186.00	-
โครงการประเภทโครงข่ายน้ำ				-	15,360,840
1	คันน้ำ โขง-เลข-ชี-มูล (พื้นที่ลุ่มน้ำโขง)		ลุ่มน้ำโขง		210,000
2	คันน้ำ โขง-เลข-ชี-มูล (พื้นที่ลุ่มน้ำชี)		ลุ่มน้ำชี		2,748,000
3	คันน้ำ โขง-เลข-ชี-มูล (พื้นที่ลุ่มน้ำมูล)		ลุ่มน้ำมูล		12,320,000
4	โครงการคันน้ำอ่างป่าสักชลสิทธิ์-อ่างฯ				พื้นที่เดิม
4	มวกเหล็ก-อ่างลำตะคอง	นครราชสีมา	ลุ่มน้ำมูล		
5	อุโมงค์คันน้ำ แม่จิด - แม่กวัง	เชียงใหม่	ลุ่มน้ำปิง		พื้นที่เดิม
6	อุโมงค์คันน้ำ แม่แดง - แม่จิด	เชียงใหม่	ลุ่มน้ำปิง		พื้นที่เดิม
7	โครงการคันน้ำ ความร่วมมือ ไทย - พม่า	เชียงใหม่	ลุ่มน้ำปิง		-
8	โครงการกก-อิง-น่าน	น่าน	ลุ่มน้ำน่าน		พื้นที่เดิม
9	โครงการคันน้ำส่วนเกินจากลุ่มน้ำแม่กลองสู่ จ.อุทัยธานี	อุทัยธานี	ลุ่มน้ำสะแกกรัง		พื้นที่เดิม
10	ระบบคันน้ำอ่างเก็บน้ำลำตะเพินคอนบนไปอ่างเก็บน้ำพุลาก้าง และอ่างเก็บน้ำห้วยทวีป	สุพรรณบุรี	ลุ่มน้ำท่าจีน		24,740
11	ระบบคันน้ำอ่างเก็บน้ำลำตะเพินคอนบนไป	กาญจนบุรี	ลุ่มน้ำแม่กลอง		18,100
12	โครงการคันน้ำจากห้วยพระปรัง ไปลงอ่างเก็บน้ำห้วยยาง	สระแก้ว	ลุ่มน้ำโตนเลสาป		40,000
13	โครงการคันน้ำจากพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา มิ่งคะวันออก - อ่างเก็บน้ำบางพระ	ชลบุรี	ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก		พื้นที่เดิม
14	โครงการคันน้ำจากพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ไปจังหวัดระยอง	ระยอง	ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก		พื้นที่เดิม
15	โครงการคันน้ำจากเขื่อนรัชชประภาในเขตพื้นที่ จ.สามเหลี่ยมอันดามัน (ภูเก็ต กระบี่ พังงา)	ภูเก็ต	ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก		ท้องที่เกี่ยว

แผนงานโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ*

จากข้อจำกัดทางด้านกายภาพของกลุ่มน้ำป่าสักส่งผลให้บริเวณที่จะสามารถพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อเก็บกักเป็นน้ำต้นทุนที่เหมาะสมมีน้อย การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำส่วนใหญ่จึงทำได้ในส่วนที่เป็นพื้นที่ชายเขา และอยู่นอกเขตพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A และตำแหน่งอ่างเก็บน้ำที่มีพื้นที่รับน้ำและปริมาณน้ำท่าไหลลงอ่างเก็บน้ำปริมาณมากที่เหมาะสมมีน้อย โดยจากข้อมูลทางอุทกวิทยาของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักในสภาพปัจจุบัน พบว่า ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีของทั้งลุ่มน้ำมีประมาณ ๒,๙๕๖.๖ ล้าน ลบ.ม. ในขณะที่การเก็บกักน้ำที่สามารถเก็บกักโดยโครงการชลประทานต่างๆ ได้ประมาณ ๙๖๔.๓ ล้าน ลบ.ม. (รวมความจุเก็บกักของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ๗๘๕ ล้าน ลบ.ม. แล้ว) คิดเป็นร้อยละ ๓๒ ของปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปี และเมื่อแยกลุ่มน้ำย่อยตามสภาพลุ่มน้ำ สามารถสรุปได้ คือ

- ลุ่มน้ำย่อยในลุ่มน้ำป่าสักตอนบนเขตจังหวัดเพชรบูรณ์-เลย มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีรวมทุกลุ่มน้ำย่อยในเขตนี้ประมาณ ๑,๕๕๙.๕ ล้าน ลบ.ม. ปัจจุบันมีแหล่งน้ำสามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ ๘๓.๖ ล้าน ลบ.ม. คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๖

- ลุ่มน้ำย่อยในลุ่มน้ำป่าสักตอนกลางเขตจังหวัดลพบุรี-ชัยภูมิ มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีรวมทุกลุ่มน้ำย่อยในเขตนี้ประมาณ ๗๐๒.๙ ล้าน ลบ.ม. ปัจจุบันมีแหล่งน้ำสามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ ๘๘.๐๓ ล้าน ลบ.ม. คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕ และมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีที่ไหลมาจากลุ่มน้ำตอนบนเขตจังหวัดเพชรบูรณ์-เลย อีกประมาณ ๑,๓๗๐ ล้าน ลบ.ม.

- ลุ่มน้ำย่อยในลุ่มน้ำป่าสักตอนล่างเขตจังหวัดสระบุรี-นครราชสีมา-พระนครศรีอยุธยา มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีรวมทุกลุ่มน้ำย่อยในเขตนี้ประมาณ ๗๐๙.๙ ล้าน ลบ.ม. ปัจจุบันมีแหล่งน้ำสามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ ๗.๖๕ ล้าน ลบ.ม. คิดเป็นร้อยละ ๑ เท่านั้น โดยมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีที่ไหลมาจากลุ่มน้ำตอนบนเหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อีกประมาณ ๑,๘๙๔ ล้าน ลบ.ม.

- ณ จุดบรรจบของแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำลพบุรี จะมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีที่ไหลออกจากแม่น้ำป่าสัก ประมาณ ๒,๔๘๗ ล้าน ลบ.ม.

นอกจากนี้ ในบางลุ่มน้ำย่อยยังไม่มีการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างเพียงพอตามศักยภาพน้ำท่าที่มีอยู่ในลุ่มน้ำย่อย ในขณะที่การดำเนินการพัฒนาโครงการแหล่งน้ำขนาดใหญ่ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากไม่มีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม ส่วนโครงการขนาดกลางยังคงสามารถดำเนินการได้ โดยต้องมีการพิจารณาให้ครอบคลุมถึงผลกระทบในด้านต่างๆ อย่างรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเก็บกักน้ำต้นทุนเพิ่มเติมมากขึ้น และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กสามารถ

*ที่มา : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร. [ข้อมูลออนไลน์] สืบค้นจาก

<http://www.haii.or.th/wiki/index.php/> [๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔].

ดำเนินการให้กระจายไปตามความเหมาะสม สภาพภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่โดยต้องพิจารณาถึงปริมาณของทรัพยากรน้ำที่มีอยู่ในแต่ละลุ่มน้ำย่อย

จากผลการทบทวนการศึกษารวบรวมแผนโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่มีศักยภาพของรายงานแผนลงทุนพัฒนาและการบริหารจัดการน้ำและการชลประทาน ปี พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๔ ของคณะกรรมการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและการชลประทาน, กรกฎาคม ๒๕๕๑ พบว่ามีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่มีศักยภาพ การกระจายแผนโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในกลุ่มน้ำป่าสักมีรายละเอียดดังแสดงในตารางข้างล่างนี้

ตารางแสดงประเภทและจำนวนแผนโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ปี พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๔
ของหน่วยงานต่างๆ

รายละเอียด	กรมชลประทาน	กรมทรัพยากรน้ำ	กรมป่าไม้	กรมพัฒนาที่ดิน	กรมโยธาธิการและผังเมือง	กรมอุทยาน สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
ฟื้นฟูศักยภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ		๑๔				
บำรุงรักษาและปรับปรุงโครงสร้างระบบ		๓๑				
พัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำใหม่	๑๒๑	๙				
ระบบส่งน้ำ ระบบระบายน้ำ และระบบแพร่กระจายน้ำ	๑๙					
อนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำและฝายชะลอน้ำ		๑๑	๑๙๔			๖
งานป้องกันบรรเทาน้ำท่วม	๖			๒	๕	
แก้มลิงธรรมชาติและพื้นที่เกษตรรับน้ำนอง						
รวม	๑๔๖	๖๔	๑๙๔	๒	๕	๖

บทความเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ*

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเน้นหนักในเรื่องการจัดหาน้ำ สำหรับฤดูแล้งการเพิ่มของประชากรและความเข้มข้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ได้เพิ่มความต่อน้ำมาเป็นลำดับ การขาดแคลนน้ำเริ่มเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและถาวรมากขึ้น สถาบันการจัดการน้ำหลักของไทย คือ กรมชลประทานประสบปัญหาการจัดหาน้ำมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหาจากการต่อต้านสร้างเขื่อน เพราะปัญหาด้านการชดเชยชุมชนที่ได้รับผลกระทบ และผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะด้านระบบนิเวศของป่าไม้ หน่วยงานของรัฐ ซึ่งแต่เดิมเคยมีหน้าที่จัดหาน้ำ (Provision) จึงจำเป็นต้องมารับหน้าที่จัดสรร (Allocation) แต่รัฐขาดทั้งกติกาและเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ

ความขัดแย้งด้านการจัดสรรน้ำได้กลายเป็นปัญหาสำคัญในภาคเกษตร ทั้งในระหว่างราษฎรด้วยกันระหว่างราษฎรกับรัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน การขยายตัวอย่างรวดเร็วของความต่อน้ำของเมืองและภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากรน้ำ ระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาที่จะต้องตัดสินใจในระบบปัจจุบันก็คือ ใครควรได้น้ำและควรได้เท่าไร

วัตถุประสงค์ของโครงการนี้ก็เพื่อหากติกาในการจัดสรรน้ำ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และหาแนวทางในการใช้น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม และสร้างความเป็นธรรมระหว่างผู้ใช้น้ำ ในขณะที่เดียวกันก็อนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้ยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า ถึงแม้โดยเปรียบเทียบกับนานาประเทศในโลก ประเทศไทยได้จัดว่าไม่ขาดแคลนน้ำมากนัก และสัดส่วนการกักเก็บน้ำของไทยอยู่ในระดับสูง แต่ไทยมีภาคเกษตรซึ่งปลูกข้าวเป็นหลัก ข้าวเป็นพืชที่ใช้น้ำมาก สถานการณ์น้ำของประเทศไทยจึงจะตึงตัวตลอด 20 ปีข้างหน้า และตึงตัวสูงสุดปลายทศวรรษนี้ ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการปลูกข้าวทำให้มีการปลูกข้าวนาปรังได้ 1 ถึง 2 ครั้งในฤดูแล้งนอกจากนี้ ความต่อน้ำยังแกว่งไกวตามราคาข้าวในตลาดโลก และเกษตรกรได้ใช้น้ำได้ดินเป็นน้ำสำรองเพื่อปลูกข้าว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนแต่ท้าทาย และสร้างความกดดันต่อระบบบริหารจัดการน้ำแบบเก่ากับและควบคุมในปัจจุบัน

การวิเคราะห์ระบบกฎหมายไทยพบว่า ถึงแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำหลายฉบับด้วยกัน แต่การบริหารจัดการน้ำของไทยยังมีช่องโหว่ ขาดเอกภาพและขาดกติกาที่ชัดเจนในการจัดสรรน้ำ ทรัพยากรน้ำส่วนใหญ่ยังอยู่ภายใต้ระบบการเข้าถึงโดยเสรี ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร

ที่มา : การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ.[ข้อมูลออนไลน์] สืบค้นจาก

<http://www.watermis.com/wemis/th/node/567> [๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔].

การปล่อยให้เกิดการเข้าถึงน้ำโดยเสรีเป็นระบบที่ขาดความเป็นธรรม ไม่สนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุด และไม่เอื้ออำนวยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การศึกษานี้พบว่าประสิทธิภาพในการใช้น้ำของชาวนาแตกต่างกันมากภายในลุ่มน้ำเดียวกัน และผลตอบแทนต่อหน่วยของน้ำในเขตเจ้าพระยาตอนล่างต่ำกว่าผลตอบแทนของโครงการอื่น ๆ ในลุ่มน้ำเดียวกันและในแม่กลองเป็นอันมาก ระบบบริหารและกำกับที่เป็นอยู่ขาดสมรรถนะที่จะยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ความต้องการและอุปทาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการหาแนวทางจัดการน้ำใหม่ที่มีกติกาที่ชัดเจน และในขณะเดียวกันก็ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ได้ตามความเหมาะสม

การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเพิ่มการกักเก็บน้ำ พบว่า ปัญหาการขาดเขยราชภูรเกิดจากการใช้เกณฑ์การชดเชยต่าง และการขาดการศึกษาด้านผลกระทบต่อสังคมที่สมบูรณ์เพียงพอ สำหรับการศึกษผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ยังขาดข้อมูลพื้นฐานด้านระบบนิเวศที่จำเป็นสำหรับการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติเพื่อที่จะนำมาศึกษาผลกระทบให้สมบูรณ์แบบ นอกจากนี้ ระบบการตรวจทานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่ได้รับความสนใจ และการสนับสนุนด้านบุคลากรและงบประมาณอย่างเพียงพอ

การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการน้ำระหว่างประเทศพบว่า ประเทศไทยยังล้าหลังประเทศอื่นในกลุ่มแม่น้ำโขงด้านการจัดการน้ำจากแง่มุมทางกฎหมายและเครื่องมือการบริหารอุปสงค์ ดังนั้นประเทศไทยจะสามารถเข้าสู่เวทีเจรจาระหว่างประเทศได้อย่างมั่นคง และอย่างมีศักดิ์ศรีก็ต่อเมื่อสามารถลดความขัดแย้งในประเทศและระบบการบริหารจัดการน้ำในประเทศได้รับการสะสางได้เสียก่อน

การศึกษาที่ได้เสนอทางเลือกหลัก ในการจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ มี 2 วิธีด้วยกันคือ หนึ่ง การตั้งราคาน้ำที่อาจเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำ แต่มีจุดอ่อนในด้านความเป็นธรรม และสองการให้สิทธิแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งจะมีความเป็นธรรมมากกว่า และสามารถปรับให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อสถานการณ์เหมาะสม รายงานนี้เสนอแนวทางให้สิทธิการใช้น้ำแก่ประชาชนที่เป็นนวัตกรรมเชิงนโยบาย สำหรับการบริหารทรัพยากรน้ำเพื่อลดความขัดแย้งในสังคม รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหารน้ำให้เหมาะสมกับความพร้อมและศักยภาพของท้องถิ่น การศึกษานี้ได้เสนอการจัดตั้งองค์กรในระดับลุ่มน้ำย่อย คือ วิธีการกำหนดสิทธิการใช้น้ำตลอดจนองค์กรย่อยได้แก่ คณะกรรมการเขตจัดการน้ำ รวมทั้งการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ และ พ.ร.บ. อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำตามข้อเสนอข้างต้น และเพื่อให้มีบทลงโทษที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น และให้มีการประชาสัมพันธ์ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำอย่างกว้างขวาง สำหรับการวางแผน และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรดินและป่าไม้ เพราะทั้งสามทรัพยากร มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ควรมีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการให้มีเอกภาพ

สำหรับแนวทางการจัดสรรน้ำระหว่างลุ่มน้ำระหว่างลุ่มน้ำและภายในลุ่มน้ำ ให้มีการกำหนดสิทธิการใช้น้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ และจัดลำดับความสำคัญของการใช้น้ำ การจัดสรรภายในลุ่มน้ำระหว่างเขตให้เป็นไปตามสิทธิที่ได้กำหนดไว้ หากมีการโอนกันระหว่างลุ่มน้ำต้องให้คณะกรรมการลุ่มน้ำเห็นชอบ ส่วนการจัดสรรภายในเขตจัดการน้ำให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการเขตจัดการน้ำว่า

ใช้วิธีการตั้งราคาหรือให้โอนกันเองอย่างไม่เป็นทางการ หลักเกณฑ์ในการผันน้ำระหว่างลุ่มน้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ให้เปรียบเทียบผลตอบแทนจากการใช้น้ำหน่วยสุดท้ายและให้ผันน้ำจากลุ่มน้ำที่มีค่าน้ำต่ำไปยังลุ่มน้ำที่มีค่าน้ำสูง และการโอนต้องมีการชดเชยอย่างเป็นธรรม

สำหรับแนวทางในการพัฒนาแหล่งน้ำ เสนอให้แยกรายงานผลกระทบทางสังคมแยกจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และให้ทุกหน่วยงานใช้หลักการที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการชดเชย และนำค่าชดเชยนี้มาคำนวณจุดคุ้มทุนของการสร้างเขื่อน และเปิดเผยข้อมูลนี้ต่อสาธารณชน สำหรับการปรับปรุงการรายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องมีการสนับสนุนการวิจัยด้านระบบนิเวศ และการประเมินมูลค่าทรัพยากรมากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้มีรายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และควรให้ประชาชนในพื้นที่โครงการที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมให้ข้อมูลตั้งแต่แรกเริ่ม ควรเร่งรัดการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้มีขั้นตอนประชาพิจารณ์ที่ชัดเจน รวมทั้งให้มีการประชาพิจารณ์โครงการขนาดเล็กและขนาดกลางในกรณีที่คณะกรรมการเขตเห็นสมควร ในกรณีที่เป็นลุ่มน้ำระหว่างประเทศ ให้มีผู้แทนจากคณะกรรมการเขตจัดการน้ำเข้าร่วมประชาพิจารณ์ในประเทศเจ้าของโครงการและใช้หลักต่างตอบแทนกันในกรณีที่ไทยเป็นเจ้าของโครงการด้วย

**ข้อเสนอแนะจากโครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ๒๕ ลุ่มน้ำ***

๑. ด้านภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ ประเทศไทยมีทรัพยากรน้ำจำกัด การจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำมีต้นทุนสูง และมีศักยภาพพื้นที่เพื่อการเกษตรน้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคู่แข่งด้านการเกษตร ดังนั้นควรมีการเพิ่มขีดความสามารถและเพิ่มประสิทธิภาพในด้านการเกษตร การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม ดังนี้

๑) การกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการพัฒนาด้านการเกษตร การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม ให้สอดคล้องกับทรัพยากรน้ำในพื้นที่ และมีเป้าหมายในการเพิ่มมูลค่าน้ำและเพิ่มขีดความสามารถผลผลิตการเกษตร

๒) การกำหนดพื้นที่เกษตรเศรษฐกิจในเขตชลประทาน

๓) การส่งเสริมและลดพื้นที่ทำนาโดยการปลูกพืชเศรษฐกิจใช้น้ำน้อย

๔) การกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ชลประทานให้ชัดเจนและจัดทำแผนพัฒนาด้านชลประทาน

๒. ด้านอุทกภัย ควรเริ่มดำเนินการในมาตรการไม่ใช่สิ่งก่อสร้าง

๑) การจัดการด้านการใช้ที่ดิน ทั้งการจัดทำผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ

๒) การกำหนดพื้นที่แก้มลิง การจัดการพื้นที่การเกษตรเพื่อการเก็บกักน้ำหลาก และการจัดการน้ำไปใช้ในฤดูแล้ง

๓. ด้านน้ำเสีย ควรมีมาตรการในการควบคุมแหล่งกำเนิดน้ำเสีย ให้มีการบำบัดและจัดการน้ำเสียก่อนที่จะระบายลงสู่แม่น้ำ

๔. ด้านการบริหารจัดการ ควรจะมีการดำเนินการดังนี้

๑) ปรับปรุงโครงสร้าง หน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

๒) การออกพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ

๓) การปรับปรุงกฎหมายและพระราชบัญญัติเกี่ยวกับน้ำ

๔) การเพิ่มขีดความสามารถองค์กรในด้านทรัพยากรน้ำทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

๕) การกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้องค์กรระดับลุ่มน้ำ

๖) การจัดตั้งองค์กรสำหรับการบริหารจัดการในยามปกติ และยามวิกฤต

๗) ศูนย์ข้อมูลทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

๘) กองทุนลุ่มน้ำ

๙) โครงการวิจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

*ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข่าวจากสื่อมวลชน

๑. จุดพลวาระแห่งชาติ แก่ปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก

วิกฤตน้ำท่วมปีนี้ถือว่าเลวร้ายที่สุดในรอบหลายทศวรรษ ส่งผลกระทบต่อทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สาเหตุเกิดจากอะไร และควรมีแนวทางแก้ไขอย่างไร ทีมงานเศรษฐกิจ "ข่าวสด" ได้สอบถามความเห็นจากหลากหลายบุคคล

๑. นายสมิทธ ธรรมสโรช อธิการบดีกรมอุตุนิยมวิทยา กล่าวถึงแผนป้องกันน้ำท่วมในอนาคตว่า ควรมีระบบเตือนภัยที่ดีและมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นกรมอุตุนิยมวิทยาซึ่งจะรู้ล่วงหน้าเรื่องสภาพอากาศของแต่ละพื้นที่ กรมชลประทานรู้เรื่องระบบน้ำว่ามีมากน้อยแค่ไหน จะท่วมที่ใด หรือศูนย์เตือนภัยพิบัติ ต้องทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำและการเตือนภัยให้ประชาชนรับทราบเหตุการณ์ต่างๆ นี้ต้องเตือนบ่อยๆ และอธิบายให้ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยนั้นๆ ได้ทราบล่วงหน้า ๒๔ ชั่วโมง ไม่ใช่บอกแค่ ๓ ครั้ง คือ เช้า กลางวัน เย็น ไม่ได้ รวมทั้งต้องประสานผู้นำในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้เตือนประชาชนอีกแรง เพื่อให้ความสูญเสียที่เกิดขึ้นน้อยที่สุด ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจะได้ไม่เครียด เพราะบางคนถึงกับหมดเนื้อหมดตัวไปเลยอย่างที่เราเห็นกันอยู่ ณ ขณะนี้ บทเรียนนี้ต้องมีคำสั่งออกมาเป็นนโยบายจากรัฐหรือเป็น "วาระแห่งชาติ" ซึ่งเชื่อว่าจะลดความเสียหายได้มาก

๒. นายปราโมทย์ ไม้กลัด อธิการบดีกรมชลประทาน มองว่า สถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นในขณะนี้ ตนเห็นว่าเกิดจากวัฏจักรของธรรมชาติที่สามารถเกิดขึ้นได้ และไม่ใช่เรื่องที่เกิดปกติ ดังนั้นผู้คนจะต้องเข้าใจธรรมชาติ ความเสียหายที่เกิดขึ้นหากไม่ถูกแก้ไขเลยประชาชนก็จะตกอยู่ในภาวะเสี่ยงใน ทุกปี เช่น ในพื้นที่ จ.นครราชสีมา เมื่อ ๔๐ ปีก่อนแม้จะมีปริมาณน้ำไหลผ่านจังหวัดดังกล่าวในปริมาณที่ใกล้เคียงกับ ขณะนี้แต่ก็ไม่ได้ท่วมขังอย่างในปัจจุบัน สาเหตุเพราะมีช่องทางให้น้ำไหลผ่านเยอะและกว้าง แต่ขณะนี้บ้านเรือนแน่นหนามากขึ้นทำให้ขวางทางน้ำไหล ขณะที่ถนนหนทางแม้จะมีท่อระบายน้ำ แต่เมื่อถูกขวางด้วยบ้านเรือนก็ไม่สามารถระบายได้ ดังนั้นต้องมีการหาวิธีการขยายทางเดินของน้ำเพื่อให้น้ำไหลลงลำ ตะคองให้เร็วและมากที่สุด รวมถึงวิธีการแก้ไขปัญหาระบบทำน้ำอ้อมเมืองที่กรมชลประทานทำได้สำเร็จในต.จ.อุดรธานีมาแล้วก็ควรนำมาพิจารณา รวมถึงน้ำท่วมในจ.ชัยภูมิก็เช่นกัน แม้ว่าจะมีลำน้ำปะทะผ่านใจกลางเมือง แต่เพราะเมืองครอบตัวลำน้ำไว้ทำให้น้ำไม่สามารถผ่านไปได้อย่างสะดวก จึงประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปีและต้องมีการแก้ไขปัญหาเช่นเดียวกับนครราชสีมา สำหรับปัญหาน้ำท่วมใน อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา นั้น นายปราโมทย์ กล่าวว่า เกิดจากปริมาณน้ำที่เยอะเกินกว่าลำน้ำคูคลองต่างๆ จะรับไหว

ที่มา : จุดพลวาระแห่งชาติ แก่ปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก. [ข้อมูลออนไลน์] สืบค้นจาก

<http://www.ftawatch.org/all/news/21018> [๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔].

เนื่องจากคลองหรือปากทางรับน้ำแคบ ทำให้น้ำที่ไหลบ่าเข้ามาไหลระบายไม่ทัน ส่งผลให้ท่วมเข้าไปในตัวเมือง ดังนั้นทางที่จะแก้ไขปัญหาคือการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนในชุมชนในทุกพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วม ซึ่งคนในพื้นที่จะรู้ดีที่สุดมากกว่าคนนอกพื้นที่ และไม่ต้องรอให้หน่วยงานราชการเข้าไปออกคำสั่งว่าควรแก้ไขปัญหายังไง เพราะคนในชุมชน โดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นต่างๆต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันกำหนดแนวทาง การแก้ไขปัญหาและในการเวนคืนที่ดินหากต้องมีการก่อสร้าง รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ต้องจ่ายชดเชยให้กับประชาชนที่ได้รับผล กระทบในราคาที่เป็นธรรมและจงใจให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการย้ายที่อยู่ เพื่อก่อสร้างคันกันน้ำ ขยาย หรือขุดลำคลองเพื่อรับน้ำ และทุกพื้นที่ต้องกำหนดโซนกันน้ำ ซึ่งจะอยู่รอบตัวเมือง เพื่อป้องกันน้ำไหลเข้าเขตเศรษฐกิจ เห็นได้จากพื้นที่ชุมชนแม่น้ำเจ้าพระยา ประชาชนที่อาศัยนอกเขตโซนกันน้ำก็ต้องทำใจว่าจะเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วม เพราะหากไม่กำหนดโซนจะทำให้ประชาชนปลูกบ้านเรือนอย่างไม่เป็นระเบียบและขวางทางน้ำไหลเช่นปัจจุบัน

๓. นายสมชัย จิตสุชน ผู้อำนวยการวิจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนรวมและการกระจายรายได้ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) กล่าวว่า เท่าที่รู้ประเทศไทยยังมีการบริหารจัดการน้ำไม่ดี ดูได้จากการเกิดวิกฤตน้ำท่วมสลับกับแห้งแล้งกันตลอดแทบทุกปี สาเหตุสำคัญน่าจะเกิดจากหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องน้ำไม่ทำงานร่วมกัน หรือทำงานด้วยกันไม่ได้ ทะเลาะกันหลายเรื่อง ดังนั้นสิ่งที่ต้องทำคือบูรณาการหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องน้ำมานั่งทำ งานเพื่อให้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำให้ไปด้วยกัน ให้เป็นแผนเดียวกัน ปัจจุบันประเทศไทยมีเขื่อนขนาดใหญ่อยู่จำนวนมาก อาจไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเพิ่ม สิ่งสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการจากนี้ต่อไป ต้องเป็นเขื่อนขนาดเล็ก แก้มลิง และฝายกันน้ำ เรื่องนี้คือเรื่องที่รัฐบาลต้องจัดการให้เร่งด่วนและเป็นรูปธรรม ไม่เช่นนั้นประเทศไทยจะไม่สามารถบริหารจัดการกับน้ำให้เพียงพอ ไม่มากไป น้อยไปกับการใช้ในประเทศ นอกจากนี้เรื่องปัญหาการจัดการน้ำ ถือว่ารัฐบาลไทยจัดการไม่ได้มานานแล้ว หรือจัดการได้ก็ไม่ดีนัก ดังนั้นรัฐบาลต้องเปิดทางให้เอกชนทำ หรือเข้ามาบริหารจัดการ หากใครต้องการใช้น้ำก็ต้องจ่ายค่าน้ำ โดยรัฐบาลจะต้องดูแลเรื่องค่าบริการไม่ให้สูงเกินไป แต่ต้องให้ระบบตลาดสามารถทำงานได้ ที่ผ่านมามาประเทศไทยมีระบบราชการ ที่มีปัญหาตลอด ข้าราชการไทยต้องได้รับการกระตุ้น หรือให้สามารถขับเคลื่อนงานที่รับผิดชอบให้ได้เต็มประสิทธิภาพ

๔. กรมชลประทาน โดยนายชลิต ดำรงศักดิ์ อธิบดีกรมชลประทาน กล่าวว่า ปัญหาการจัดการน้ำของกรมชลประทาน ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ผ่านมาต้องพบอุปสรรคจากการต่อต้านการสร้าง เขื่อนที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งยังหาพื้นที่เหมาะสมในการสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่ได้ยาก เพราะพื้นที่บางแห่งเป็นดินเค็มไม่เหมาะสมกับการสร้างอ่างเก็บน้ำ ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรเป็นจำนวนมากไม่สามารถจะทำการเกษตรในพื้นที่ของตัวเองได้ ดังนั้นจากนี้ต่อไปต้องให้ความสำคัญในการเร่งฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนาน้ำและแหล่งเก็บน้ำให้สามารถประสานและควบคู่กันไปได้ เพื่อให้แผนการบริหารจัดการน้ำบรรลุผล

๕. นายวีระ วงศ์แสงนาค รองอธิบดีกรมชลประทาน กล่าวว่า หลังน้ำลดคงต้องนำเรื่องงบประมาณ มาปรับปรุงและเกลี้ยใหม่เพื่อนำงบประมาณที่ยังไม่จำเป็นเร่งด่วนมาดำเนินการ ใน ๒

เรื่องคือ ๑) การผันน้ำเลี้ยงเมือง เพื่อทำทางน้ำไหลผ่านใหม่ เพราะขณะนี้บ้านเมืองเกิดขึ้นมาก และส่วนใหญ่ก็สร้างอยู่ริมแม่น้ำ หากสามารถผันน้ำเลี้ยงเมืองได้ ก็จะกระทบ ต่อชุมชนไม่มาก เพราะที่ผ่าน มากรมชลประทานดำเนินการนำร่องไปแล้ว ๒ จังหวัดคือ มหาสารคาม และอุดรธานี ที่สร้างเสร็จแล้ว ๓ ปีไม่เคยประสบปัญหาน้ำท่วมอีกเลย ๒) เร่งดำเนินการทำแก้มลิง หากมีปริมาณฝนและน้ำมาก ก็จะมี พื้นที่เก็บน้ำเพียงพอ ส่วนเรื่องของการทำเขื่อนขนาดใหญ่ ตามแผนของกรมชลประทาน ที่ผ่านมามี ปัญหาและอุปสรรคทั้งเรื่องของการต่อต้าน การเวนคืน และเรื่องกฎหมาย ดังนั้น จากนี้ต่อไปรัฐบาล คงต้องมีนโยบายเรื่องน้ำอย่างจริงจัง เพื่อให้การแก้ปัญหาสามารถบูรณาการและเดินทางขับเคลื่อน ไปได้ โดยสั่งการให้แต่ละจังหวัดช่วยกันตรวจสอบสภาพบ้านเมือง และร่วมกันแก้ปัญหา ให้เป็นแผน ยุทธศาสตร์บรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ

๒. ท้องถิ่น : กลไกปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

กล่าวถึงที่สุดการบริหารทรัพยากรน้ำของประเทศไทยในปัจจุบันไม่อาจรองรับกับการผันผวน ของสภาพภูมิอากาศที่นำภัยพิบัติแห่งแล้ง และอุทกภัยให้เกิดได้ในเสี้ยววินาที เพราะในกระบวนการ พัฒนาที่มุ่งพัฒนาแหล่งน้ำและระบบน้ำผ่านการสร้างเขื่อนและการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำนั้นนอกจาก ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านนิเวศหรือความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของท้องถิ่นแต่อย่างใดแล้ว ยังตัดขาด “ทรัพยากรน้ำ” ออกจากส่วนสัมพันธ์อื่นๆ ตั้งแต่ที่ดิน ป่าต้นน้ำ จนถึงการอนุรักษ์ระบบ นิเวศด้วย

ดังผลลัพธ์การบริหารจัดการน้ำแบบรวมศูนย์บนลงล่างอย่างโครงการโขงชีมูลที่ได้ทำลายพื้นที่ เกษตรและระบบนิเวศในการทำมาหากินและคงวิถีชีวิตชุมชน เช่นกันกับการแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำเป็น ๒๕ ลุ่มน้ำก็มากเกินไปจนไม่อาจปฏิบัติงานได้จริง ยิ่งกว่านั้นยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในพื้นที่อีกด้วย ซึ่งสถานการณ์ย่ำแย่นี้ยังถูกซ้ำเติมจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและเมือง ที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรน้ำจากเกษตรกรเพราะกลุ่มเปราะบางทางสังคมเหล่านี้ไม่เพียงขาดอำนาจ ต่อรอง (negotiation) แต่ยังไร้พื้นที่สาธารณะ (public space) สำหรับการต่อรองที่เป็นธรรม ระหว่างภาคการผลิตต่างๆ ด้วย

ด้วยลำพังหวังว่าการมี ๓๓ หน่วยงานรัฐใน ๗ กระทรวงที่มีบทบาทการพัฒนาแหล่งน้ำ มีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการน้ำกว่า ๕๐ ฉบับ และมีงบประมาณการบริหารจัดการน้ำปีละประมาณ ๓๖,๐๐๐ ล้านบาท กว่าร้อยละ ๙๐ เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำ ไม่รวมงบประมาณพิเศษต่างๆ อีกมาก กว่าจะสามารถ “ปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ” ของรัฐในรอบกว่าหนึ่งศตวรรษนับแต่เกิด การชลประทานโดยรัฐส่วนกลาง และในรอบครึ่งศตวรรษภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ที่มา : ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ. (๒๕๕๔). ท้องถิ่น : กลไกปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ.

[ข้อมูลออนไลน์] สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/daily/ViewNews.aspx?>

NewsID=9540000088888 [๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔].

ที่มุ่งตอบสนองการเติบโตของชุมชนเมือง พัฒนาอุตสาหกรรม การค้า และการเกษตรอุตสาหกรรม จนเป็นที่มาของ ๔๕ เขื่อนขนาดใหญ่ ๑๔,๐๐๐ เขื่อนขนาดกลางและเล็ก และ ๒,๕๐๐ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าได้นั้นคงจะเป็นได้แค่ “ความฝัน”

การพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดการน้ำโดยกระบวนทัศน์รวมศูนย์ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาของรัฐบาลกลางเช่นนี้มีส่วนสำคัญในการเหนี่ยวนำความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมมาสู่สังคมไทย ในขณะที่เดียวกันก็ทำลายระบบนิเวศที่เป็นฐานวัฒนธรรมของท้องถิ่นจนสูญเสียอัตลักษณ์ ดังนั้นข้อเสนอของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) เพื่อปรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เป็นธรรมจนสามารถลดความเหลื่อมล้ำและแตกแยกจากการบริหารน้ำแบบเดิมๆ ที่ในช่วงฤดูแล้งจะกักเก็บน้ำไว้ให้ภาคอุตสาหกรรมและเมืองจำนวนมากต่างจากเกษตรกรที่แทบไม่มีน้ำใช้ ในขณะที่ฤดูฝนอุทกภัยไหลหลากรัฐก็จะปล่อยน้ำท่วมไร่นาที่อยู่อาศัยในเขตชนบทแบบที่ชนบทต้องเป็น “ผู้เสียสละ” ขณะที่ตัวเมืองหรือกรุงเทพฯ จะปราศจากน้ำท่วมถาวร

ข้อเสนอปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงมุ่งทอนลดความดีดประสิทธิภาพของการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมาของภาครัฐที่สิ้นเปลืองงบประมาณหลายหมื่นล้านบาทต่อปีทีในจำนวนนี้กว่าร้อยละ ๘๐ เป็นงบพัฒนาแหล่งน้ำที่มีก่อประโยชน์ต่อเกษตรกรรายย่อย โดยเชื่อมโยงน้ำเข้ากับการจัดการทรัพยากรส่วนอื่นๆ ทั้งด้านป่า ที่ดิน ระบบนิเวศ จนถึงวิถีชีวิตผู้คนอย่างสมดุล โดยการให้ท้องถิ่นมีอำนาจบริหารมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องจัดทำฐานข้อมูลน้ำที่เป็นของสาธารณะ ของท้องถิ่น และแต่ละลุ่มน้ำด้วย

ทั้งนี้ สมรรถนะที่สูงขึ้นของท้องถิ่นในการวางแผนจัดการน้ำที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของประชาชนในพื้นที่ ที่เคียงคู่มากับการส่งเสริมความเข้มแข็งแก่องค์กรชุมชนที่มีอยู่เดิม เช่น องค์กรเหมืองฝาย และจัดตั้งขึ้นใหม่ในลักษณะเครือข่ายการจัดการน้ำจะทำให้ท้องถิ่น “ตัดสินใจ” จัดการบริหารน้ำในพื้นที่ตนเองได้รวดเร็ว และสามารถผสมผสานความต่างด้านภูมิศาสตร์โดยการผสมผสานกลไกความร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) รวมถึงมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำกับรัฐด้วย

อีกด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำก็ต้องมุ่งบูรณาการเบ็ดเสร็จ และไม่เกินน้ำต้นทุนในพื้นที่ โดยเลี่ยงการผันน้ำข้ามลุ่ม ยกเว้นว่าประชาชนในลุ่มน้ำนั้นๆ ได้ประเมินแล้วว่ามือน้ำเหลือมากพอจะแบ่งปันไปให้ลุ่มน้ำอื่นได้ โดยต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) และผลกระทบด้านอื่นๆ อย่างรอบด้านผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เช่นกันกับการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่ต้องดำเนินการประเมินผลกระทบทุกด้านอย่างถี่ถ้วน มิเช่นนั้นจะเกิดปรากฏการณ์เลวร้ายเหมือนดังเขื่อนโครงการโขงชีมูลและเขื่อนปากมูลที่มีการต่อต้านจากประชาชนคนเล็กคนน้อยในพื้นที่มหาศาลเพราะสร้างความเสียหายร้ายแรงต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตท้องถิ่น

รวมทั้งยังเสนอว่าต้องดำเนินการคุ้มครองแหล่งน้ำตามธรรมชาติอย่างจริงจัง ไม่ให้เปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายของรัฐหรือการบุกรุกยึดครองของเอกชน เพราะแหล่งน้ำ

ตามธรรมชาติเหล่านี้นอกจากเป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหารแล้ว ยังทำหน้าที่สำคัญในการรักษาสมดุลระบบนิเวศด้วย

การปฏิรูประบบนโยบายการจัดการน้ำตามข้อเสนอ คปร.จึงมุ่งจัดสรรทรัพยากรน้ำให้เกิดความเป็นธรรม เท่าเทียม มีความเสมอภาคในการเข้าถึง ซึ่งต้องตั้งต้นที่ “ท้องถิ่น” เป็นสำคัญเพราะการปรับเปลี่ยนสัมพันธภาพทางอำนาจไม่สามารถจะกระทำได้เลยถ้าไม่มีการเปลี่ยนถ่ายถ่ายโอนอำนาจบริหารจัดการจากรัฐส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่นที่ถึงจะไม่ได้มีอำนาจการตัดสินใจในทุกประเด็นแบบอิสระ แต่กระนั้นสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำก็ควรต้องมีความเป็นอิสระ ดำเนินการได้รวดเร็ว และไม่ถูกขัดขวางจากส่วนกลาง ในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ทั้งในรูปแบบสายลักษณะอักษรที่เป็นกฎหมายหรือบทบัญญัติท้องถิ่นและแฝงฝังในจารีตประเพณีที่เป็นกลไกทางสังคมเพื่ออยู่ร่วมและแบ่งปันกันอย่างเป็นธรรม



สำนักวิชาการ ให้การบริการทางวิชาการ

๑. ณ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนประดิพัทธ์ ให้บริการในวันและเวลาราชการ
 - กลุ่มงานบริการวิชาการ ๑ โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๒ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๘-๕๙
 - ด้านการเมืองการปกครอง ความมั่นคง การทหาร การยุติธรรม กฎหมายระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎีสินทางปัญญา
 - กลุ่มงานบริการวิชาการ ๒ โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๑ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๘-๕๙
 - ด้านเศรษฐกิจ พาณิชย การเงิน การคลัง การธนาคาร การลงทุน งบประมาณ ประกันภัย อุตสาหกรรม คมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเกษตรและสหกรณ์
 - กลุ่มงานบริการวิชาการ ๓ โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๐ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๘-๕๙
 - ด้านสังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม แรงงานและสวัสดิการสังคม เด็ก สตรี การสาธารณสุข การท่องเที่ยว การกีฬา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม การพลังงาน

๒. ณ จุดบริการสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (E-knowledge Services) อาคารรัฐสภา ๑ ชั้น ๓ ให้บริการในวันและเวลาราชการ สำหรับวันประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้บริการถึงเวลา ๑๙.๓๐ น. โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๑๘๗๗ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๑๘๗๘